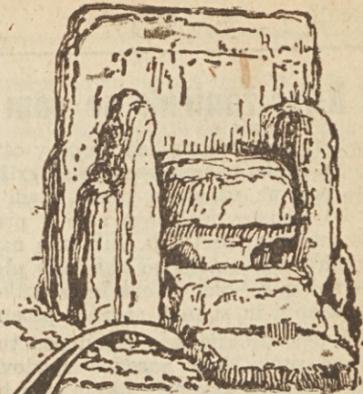

Koroška kronika

Izdaja:

ANITA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cene:

Za naročnike:

v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 4.— šilinge,
Posamezna številka 30 grošev.

Leto III.

Celovec, 31. oktobra 1947

Številka 45

Ob grobovih

Praznik vseh mrtvih obhajamo že nekaj let čisto drugače, kakor smo ga obhajali druga leta. Danes ne plakajo ob grobovih in ruševinah samo posamezna človeška srca, danes stoji in plaka ob grobovih ves človeški rod, pred katerim zija nenasičen grob in ga s svojo strašno vrtoglavo vltve v temno globino.

Nevzdržni plaz časa, ki je zdrvel preko vsega človeštva in žene človeški rod pod kopita apokaliptičnih jezdecev, je pustil za sabo razdejanje, kakršnega še ni nikoli v zgodovini človeštva. Na vsem božjem svetu ga ni menda človeškega srca, ki ne bi na dan vseh mrtvih vztrepetalo, se stisnilo od bolečine in vztrepetalo nad ruševinami, ki jih je zapustil ta strašni čas in iz katerih kar naprej sikajo pogubonosni plameni ter ne pustijo, da bi bolečina vsaj malo popustila in bi srce, nemirno in željno pokoja, vsaj za trenutek počilo v miru.

Danes, na dan vseh mrtvih stoji ob grobu vsak posameznik in se spominja z žalostjo v srcu dragega mu ranjkega: matere, očeta, brata, sestre, žene, moža ali otroka, ki spi pod rušo. Spi pod rušo? V vsej žalosti se poraja nekje globoko v srcu skrito plaho veselje, da počiva pod tem koščkom ruše res ranjki, da so njegovi telesni ostanki našli pot domov, da njegovo srce, ki je umiralo v hrepenenju po domu, počiva v domači zemlji. Za mnoge pa pomeni ta košček ruše in na njej prižgana svečka samo spomin na ranjkega; on pa počiva Bog ve kje in se je v divjem šumu človeške morije izgubil njegov smrtni krik. Dvojna je žalost teh src: žalost nad izgubljenim življenjem in žalost nad odislim in nikdar povrnilim.

Danes, na dan vseh mrtvih, stojijo ob grobu vsi, ki plakajo nad izgubljenimi domovi, ki begajo po svetu brez doma in strehe, brez koščka tolažbe v srcu, vsi, ki imajo žive svoje in so zanje mrtvi, vsi, ki objokujejo živo, kar je zanje mrtvo.

Danes, na dan vseh mrtvih, stoji ob grobu vse človeštvo in plaka nad izgubljeno srečo, nad izgubljenim mirom, nad umrliimi srci in dušami, nad vsem plemenitim in dobrim, ki je umrlo; nad izgubljeno dobroto, ljubeznijo, lepoto duše in srca; nad usmiljenjem in človečnostjo, nad pravico in vsem, kar premore plemenito človeško srce. Nad vsem tem umrlim plaka človeški rod in išče rešitve ter poti nazaj.

In tako obhaja človeštvo ne samo enkrat, ampak vse dni v letu svoj dan vseh mrtvih. Obhaja ga zato, ker je vse lepo umrlo, ker človeška srca zgrešila pot usmiljenja, pravice in dobrote, zgrešila pot vsega, kar je lepo in plemenito, in pozabila Nanj, ki vse vodi in uravnava. Obhajalo ga bo toliko časa, dokler se ne bo vse to, kar je umrlo, zopet vrnilo v človeška srca, obhajalo ga bo toliko časa, dokler se človeštvo ne bo prerodilo v spoznanju:

Ne sejte sovraštva, razpora;
to setev krvavo rodi.
Služite le bratom v ljubezni,
ljubezen le lajša ból naših dni.

Odkritje spomenika padlim partizanom v St. Rupertu

V nedeljo, 26. oktobra so odkrili v St. Rupertu pri Velikovcu na grobu 84 padlih borcev za svobodo spomenik. Odkritje v blagoslovitev spomenika je izvršil domači župnik g. Dr. Zeichen, ki je imel ob tej priliki tudi govor v katerem je z lepimi besedami povečal žrtve, katerim na čast in v spomin so odkrili spomenik.

Spomenik predstavlja dva partizana in partizanko v smelem zagonu in stoji na marmornatem podstavku.

Odkritja spomenika se je udeležilo vkljub slabemu vremenu veliko število Koroških Slovencev, ki so del spomenika dobesedno zakrili v venci in rožami.
Slava mrtvim junakom!

Iz govora predsednika Trumana

Lakota in mraz ogrožata mir

Predsednik Truman je v noči od petka na soboto govoril preko ameriških radijskih postaj o vzrokih za izredno sklicanje kongresa. Predsednik je dejal:

»Rad bi z vami, državljani Združenih držav Amerike, govoril odkrito in vam povedal, zakaj sem sklical izredno zasedanje kongresa.

Že od dneva zmage nad Japonsko smo se trudili, da dosežemo dva glavna naša cilja: mir in blaginjo našega naroda. Ko pa gledamo sedaj nazaj in se vprašujemo, kaj smo doslej dosegli, obenem vidimo, da se pojavljajo na naši poti nove velike ovire. Blaginjo našega naroda ogroža nevarnost inflacije, mednarodni mir pa lakota in mraz v drugih deželah. Naša naloga je, da skušamo te ovire pogumno in odločno premagati in zato je potrebno, da naš kongres podvzame potrebne ukrepe. Potreba je tako velika, da ni mogoče čakati na redno kongresno zasedanje v januarju.

Dovolite mi sedaj, da najprej orišem naš domači položaj: Na eni strani moremo reči, da nam gre bolje kot kedaj koli poprej. Več delavcev je zaposlenih kot kdajkoli v preteklosti, mezde so visoke, kmetje dobro

zaslužijo, trgovina in industrija cvete. Proizvajamo več predmetov za civilno porabo kot kadarkoli doslej. Na drugi strani pa zopet vidimo, da cene naraščajo, da se življenjski stroški večajo. Od sredine leta 1946 so cene vsakdanjih potrebščin narasle za povprečno 23%. In cene še naprej naraščajo. Res je, da povprečen zaslužek paralizira deloma naraščanje cen, vendar se cene hitreje dvigajo kot dohodki. Milijoni članov srednjega sloja že občutijo, da to ni zdrav pojav, ako preveliko število ljudi ne sodeluje in ne uživa sadov visoke proizvodnje, skratka — blaginje.

Poglejmo si pa zdaj še drugi vzrok za izredno zasedanje kongresa. Lakota in mraz v inozemskih deželah ogrožajo mednarodni mir. Naša politika je vedno bila in je tudi zdaj ta, da pomagamo svobodnim ljudem svobodnih narodov, da si čimprej opomorejo od vojnih grozot, da se postavijo na svoje lastne noge, da pomagajo drug drugemu in da polno prispevajo k ureditvi trajnega miru. To politiko zasledujemo, ker želimo blaginjo človeštva in varnost. Bedasto je govoriti o naših namelih o zagospodovanju nad drugimi narodi. Mi verujemo v svobodo in imamo na-

men podpirati svobodne ljudi in svobodne vlade po vsem svetu.

V sklopu te naše zunanje politike zdaj preučujemo vlogo, ki naj jo Združene države igrajo pri programu za zahodno Evropo. Lakota in mraz bosta to zimo v Evropi posebno težkega pomena. Ako naj evropske države nadaljujejo s svojo obnovo, morajo prestopiti to zimo in se morajo izogniti gospodarskemu polomu in temu sledeči zmedji. Deželi v najbolj nevarnem položaju sta Francija in Italija. Ako ti dve deželi doživita gospodarski polom in njih narodi zapadejo v totalitarne režime, bo to pomenilo nevarnost za svetovni mir.

Francija in Italija rabita predvsem hrano. Neugodno vreme je povzročilo tako slabe žetve, kot jih nista ti deželi doživeli že 100 let. Potreba pa je velika tudi po kurivih — premogu.

V težkem položaju pa je prebivalstvo tudi v nekaterih zasedbenih področjih, kot v Nemčiji, Japonski in Koreji. Najti bomo morali dodatna sredstva, ako hočemo ohraniti naše pozicije v teh področjih in si zaradi tega ne moremo privoščiti, da bi čakali na redno zasedanje kongresa v mesecu januarju.

Združeni narodi in svoboda tiska

Politični odbor glavne skupščine Združenih narodov že več tednov razpravlja med drugim tudi o vprašanju svobode tiska oziroma njene omejitve in o vprašanju hujskanja na vojno.

Tako je obravnaval tudi pri svoji popoldanski seji dne 25. oktobra vprašanje, ki ga je Sovjetska zveza privlekla na dan, ali naj se podvzame posebne ukrepe, da se uspešno zavrne vojno hujskanje v gotovih deželah. Kot prvi je nastopil jugoslovanski odposlanec dr. Baebler ter izjavil, da ni samo tisk Združenih držav zakrivil vojnega hujskanja, temveč tudi v prav tolikšni meri italijanski časopisi, v čijih uredništvih še vlada Musolinijev duh. Tudi jezik italijanskega desničarskega tiska spominja zelo na Musolinija. Tu veje povečevanje prošle vojne in grozodejstev, ki so jih počenjali italijanski vojaki. Vse, kar se tiska v Združenih državah in Italiji, pa preide v ozadje pred bojevitim tiskom Grčije, kjer fašistični organi napadajo Stalina in druge voditelje ljudske demokracije. Nasprotno pa da je jugoslovanski tisk podrejen velikim ljudskim organizacijam in da je vsled tega odgovoren njenim zastopnikom.

Kot naslednji govornik je grški odposlanec G. Melas odločno zavrnil jugoslovanske obtožbe ter izjavil, da deželi, ki ima tako čiste roke kakor Grčija, ni potreba braniti se proti takšnemu nesmiselnemu predbacivanju.

Francija je predložila resolucijo, razčlenjeno v dve točki, da bi našla kompromis med ruskim in avstralskim predlogom. Francoski predlog vsebuje sledeče besedilo: »Skupščina obsoja vse manifestacije in vsako propogando v vseh deželah in v kakršni koli obliki, ki bi mogle izzvati ogrožanje miru. Skupščina izraža upanje, da bo konferenca o svobodi obveščanja, ki se bo vršila prihodnje leto v Ženevi, proučevala to resolucijo in sestavila tozadevne predloge.«

Poslanci Venezuele in Švedske so zavrnili ruski predlog, Švedska je pa predlagala, naj gotove pozitivne točke radijske konvencije Zveze narodov, ki so jo podpisale Francija, Velika Britanija in Rusija, razširijo tudi na tisk. Konvencija obvezuje člane, da ne dopuste nobene radijske od-

daje, ki bi vsebovala težnje, ki škujajo na vojno. Egipčanski odposlanec je predlagal, da bi prepustili vso kočljivo zadevo prihodnji konferenci o svobodi obveščanja. Tudi Kitajska in Francija sta izjavili, da jima ni mogoče sprejeti sovjetskega predloga.

Proti temu pa je trdil beloruski zastopnik Kiselev, da vodijo v Združenih državah načrten propagandni pohod proti Sovjetski zvezi in da grade Alasko kot bazo za napad z atomsko bombo.

Sovjetski zastopnik Višinski je naznanjal še ostrejšo protinapade sovjetskega tiska, če se ZDA ne bodo odločile za prepoved Sovjetski zvezi sovražnega izražanja v tisku. Skoraj vsak dan da se pojavljajo po ameriških časopisih karikature, ki predstavljajo nesramen napad na vodje Sovjetske zveze. Višinski, ki je očitno hotel izrabiti to priliko, je označil zahtevo Zdru-

ženih držav, po kateri naj bi vso zadevo črtali z dnevnega reda, kot neposreden apel na čut sovraštva vsega sveta in kot odkrito zahtevo po vojni. Višinski je s tem hotel odgovoriti na trditve avstralskega zastopnika Evatta, ki je izjavil, da zastuplja sovjetski tisk s celo vrsto člankov, v katerih napada ameriške osebnosti, mednarodne odnošaje.

Politični odbor glavne skupščine Združenih narodov je sprejel v ponedeljek soglasno resolucijo, katero so izdelale Avstralija, Francija in Kanada, v kateri pravijo, da je treba obsoditi vsako propagando, ki stremi za ogrožanjem miru ali napadalnostjo, ali bi to mogla pospeševati. Združene države so umaknile svoj ugovor proti tej resoluciji v zadnjem trenutku. V konferenčnih krogih smatrajo sprejem te resolucije za moralno zmago Sovjetske zveze, čeprav se ta resolucija zelo razlikuje od prvotnega ruskega predloga, ki je hotel ožigosati Združene države, Grčijo in Turčijo za vojne hujskače, ter podvreči vsako vrsto vojne propagande vladni cenzuri.

Nadaljni dokazi krivde

Pri obravnavi 28. okt. proti Maier-Kaibitschu so prebrali izjave prič, ki odkrivajo vedno nove dokaze krivde obtoženca kakor tudi zadnji akti DAG. (Nemška družba za naseljevanje). Pri neki izjavi pride do izraza, da je obtoženec za dva litra žganja dosegel vrnitev nekega izseljenca tudi proti volji gestapa.

Predsednik je vprašal obtoženca v teku prečitavanja, kakšno stališče da zavzema napram prečitavanemu materijalu. Maier-Kaibitsch je zopet poudaril, da ni bil nikoli za izseljevanje. Predsednik ga je prekinil z besedami: »To ste sedaj«. Obtoženec je ponovno zatrdil, »da ni nikoli predložil kakšnih načrtov za izselitev.« — Predsednik je odvrnil: »Torej vam bomo morali tudi to dokazati.«

Nato je predsednik nadaljeval s prečitavanjem izvlečkov iz aktov nekdanje DUTG (Nemške preseljevalne zaupne družbe) in DAG. Iz teh listin je razvidno, da je bilo izseljevanje mišljeno kot narodno političen ukrep. Ker pa ni bilo na razpolago zakonitih določb za izvajanje, so končno iz-

seljevanje izvajali kot čisto državno-politično akcijo. Kakor je ugotovil predsednik, je Maier Kaibitsch s tem dobil od Gestapo izposojeno policijsko moč. Maier Kaibitsch je ostal tudi po tej ugotovitvi pri svojem dosedanem zagovoru, da ni nikdar izstavil kakšnega predloga za izselitev iz političnih vzrokov.

Državni tožilec je zahteval aretacijo profesorja dr. Widderja, ki je s svojim pričevanjem tudi obremenjen.

Ob koncu obravnave na ta dan so prečitali tudi izvleček iz zaslišanja prejšnjega okrožnega vodje v Celovcu dr. Heinricha Pototschniga, ki je poročal o nekem nagovoru, ki ga je imel obtoženec nekaj dni pred izseljevanjem pred funkcionarji stranke. Po tem je razdelil med okrožne vodje sezname, da bi jih obvestil o osebah, ki bi prišle v poštev za izselitev. Izseljevalni štab »Hintze«, ki je sam izvajal akcijo, je imel baje drugačne sezname z imeni, katerih nosilci bi lahko veljali za popolnoma neobremenjene. Obtoženec je igral posredovalno vlogo med Himlerjem in Gestapo v Celovcu.

Kdor zaničuje se sam . . .

Po zemeljski obli

VELIKA BRITANIJA

Z izvedbo slavnih reform »Beveridgeovega načrta« o socialnih zavarovanjih se je britanska vlada znašla v stanju, da lahko ukine ostanke starega sistema zakonov v zadevi socialnega skrbstva. Zakon o narodni pomoči, katerega bodo uvedli v kratkem, bo že četrti zakon v vrsti ukrepov, ki jih je po koncu vojne sprejela država na tem področju. Ostali trije zakoni so: zakon o narodnem zavarovanju, narodni zakon o zavarovanjih proti nesrečam, ki je bil uveden lansko leto ter zakon iz leta 1945 o družinskih dokladah.

Narodni program za pomoč bo upravljala nova narodna ustanova za pomoč, katere bo podeljevala podpore, ki bodo temeljile na pogojih tistih, ki jih bodo potrebovali. Vlade raznih strank — konzervativne, liberalne in laburistične — so prispevale, kakor je to omenil Attlee, k programu o socialnih zavarovanjih, odkar je pred približno 40 leti Loyd George izdal prvi zakon v tej zadevi.

Minister za javno zdravje Bevan je označil sedanjí program za »najobširnejši sistem pomoči in socialnega zavarovanja, kar jih je v modernem svetu.«

Predlog britanske vlade za omejitve oblasti lordske zbornice je povzročil politično nevihto, ki bo divjala na sedanjem zasedanju. Reforma sama po sebi je razmeroma mila, bo pa verjetno najbolj sporna med vsemi zakonodajnimi predlogi sedanjega zasedanja.

Večinoma konservativni lordi so stremeli, da bi se prilagodili štiridesetim letom socialnih reform in so pri tem dosegli znaten uspeh, vendar pa je obstoj dedne zakonodajne zbornice v dobi splošne volilne pravice presenetljiv. Ta neizvoljena zbornica ne more pričakovati, da bi se je ne dotaknila levičarska vlada, prva v Britaniji v tridesetih letih — ki je prišla ob oblast.

Zakon o britanskem parlamentu iz leta 1911, katerega hoče vlada spremeniti, je odpravil prejšnjo neomejeno oblast lordske zbornice za odklanjanje zakonov, dal pa je tej zbornici v roke odločilno moč zakonov. Lordi se v praksi niso posluževali te pravice, lahko pa še vedno odklonijo kak zakon, ki mora nato nazaj pred spodnjo zbornico v treh zaporednih zasedanjih, kar traja najmanj dve leti, preden dobi zakonodajno moč s kraljevo privolitvijo tudi proti volji lordov.

Vlada namerava to odločilno moč lordov zmanjšati od dveh let na eno leto. Kakor je rekel ministrski predsednik, pa pri tem računa, da se bo dalo preprečiti morebitne spore med obema zbornicama.

ZDRUŽENE DRŽAVE

Število delavcev, zaposlenih v industriji, trgovini in prometu, je doseglo v minulem septembru rekordno višino 43 milijonov, kar je cel milijon več kot v istem mesecu lanskega leta. Pravitako se je izredno povečala stavbena delavnost in število začelih gradenj stanovanjskih hiš je doseglo višino iz leta 1925, ki je bilo rekordno.

Celotno število zaposlenih oseb v Združenih državah avgusta meseca je bilo 65 milijonov, kar pravtako predstavlja najvišjo doslej doseženo številko.

V neki izjavi je general Eisenhower označil splošno vojaško obveznost kot važno določbo v varnostni politiki ameriške demokracije. Samo na ta način se državljanji lahko pripravijo na svojo dolžnost, braniti domovino.

GRČIJA

Grška vlada je prepovedala lista »Rizospastis« in »Elefterja Ellada« v skladu s svojimi polnomočji. K temu pripominjajo, da je treba razlikovati med prepovedjo kakega lista zaradi tega, ker kritizira vlado in prepovedjo zaradi pozivanja k upor.

svojo kulturo. Celo tujci jo občudujejo. Smemo biti ponosni na naše velike slovenske može, pesnike, pisatelje in narodne voditelje. Tudi Koroški Slovenci smo jih dali. Vsi ti so doprinesli svoj delež s splošni svetovni kulturi.

Imamo svoje narodne pravice, ki nam gredo po božjem in naravnem pravu. Kot zavedni člani slovenskega narodnega občestva, ki ne živijo samo na Koroškem, ampak po vsej Sloveniji, in ki ima svoje sinove po vsem svetu, zahtevamo ponosno pravice, ki nam gredo v šoli, v gospodarstvu, v prosveti, v politiki. Povsod na stopajmo kot Slovenci, možko, odločno — a pošteno. Dovolj je bilo blapčevstva! Zdaj ni več čas poniževanja in prosjačenja — marveč odkrito zahtevajmo, kar nam gre. Zavedajmo se: »Kdor zaničuje se sam, podlaga je tužjevi peti.« Tega pa več nečemo!

— T —

Slovenci smo majhen narod v osrčju Evrope. Preko našega ozemlja se križajo važne poti na vzhod in zahod. Radi te naše tako izpostavljene lege smo v preteklosti že marsikaj pretrpeli. Bili smo napoti velikim narodom, ki so nas zato gledali po strani in so imeli le eno željo: kako bi nas odstranili in si tako naredili prosto pot.

Dolga stoletja smo živeli pod tujim gošpodstvom. Naša narodna zgodovina priča o velikih krivicah, ki so nam bile hote storjene. Tujec, ki je bil na oblasti, je rezal Slovencev kruh zelo skopo. Kar je bilo boljših služb, so bile za Slovence, sina kmečkega naroda, nedosegljive. Tujec je dal Slovincu povsod čutiti, da je on gošpod in da je Slovenec od njegove milosti odvisen. Zgodovina nam poroča o časih, ko je Slovenca bil Turek po hrbtu, a v lice pa Nemeč-graščak. Iskal je pravice, a je ni našel. Dvignil se je dvakrat teptani Slovinc. Slovenski kmet je šel v boj za »staro pravdo«, a je bil premagán od združenih zatiralcev . . . Valptov bič je pel še dalje svojo neusmiljeno pesem in slovenski človek-tlačan je v strahu in bolečini krvil svoj hrbet . . .

Minila so že dolga desetletja, ko se je položaj za slovenskega človeka zboljšal. — Velik del Slovencev je ob zaključku prve svetovne vojne dosegel svoj cilj — osvobodjenje od tujega gošpodstva. Odprla so se vrata do najvišjih mest vsem Slovincem. Slovenske šole od najnižje do najvišje znanstvene ustanove, številna izobraževalna društva, sodočanja pri upravi, vse to je dvigalo narodni ponos in samozavest. Slovenec se je zavedel, da je gošpodar na svoji zemlji.

Ko so imeli naši sonarodnjaki onstran Karavank v Sloveniji vse možnosti razviti svoje nacionalne, kulturne in gospodarske sile do najvišje mere, pa so se Koroški Slovenci morali še naprej boriti za svoje najosnovnejše pravice. Slovenska narodna manjšina v Avstriji ni bila deležna pozornosti, ki jo mora biti deležen po krščanskem pojmovanju vsak, ki je šibkejši. Boleča rana je bila osnovna šola. Že ljudska šola je vzgajala janičarje-odpadnike. Zatočišče slovenstva so bile: domača hiša, Cerkev in katoliška izobraževalna društva. Hitler in njegovi avstrijski pomagači, katerih na Koroškem ni bilo malo, pa so hoteli slovensko narodno manjšino enostavno zatreti. Nikjer več ni bilo mesta za zavednega Slovence. Vsa sredstva so bila dobra, samo da se veliki rajh iznebi za vselej nepomembne slovenske narodne manjšine. Nikdar ne bomo pozabili žrtev iz te najstrašnejše dobe zgodovine Koroških Slovencev. — V tej dobi zapiranja, mučenja in preseljevanja je slovenska narodna zavest marsikje skoroda umrla. Večinski narod je s terorjem hotel vcepiti narodni manjšini čut manjvrednosti.

»Kdor zaničuje se sam, podlaga je tužjevi peti.« Če želimo Koroški Slovenci, da se naše žalostne razmere pozdravijo, potem se ne zanašajmo na to, kar bodo drugi za nas storili. Vzdravimo predvsem svoj narodni ponos, katerega so narodu hoteli v preteklosti s silo ubiti. Dokažimo z dejanji, da smo Slovenci in da to hočemo vedno ostati. Nedolgo tega sem obiskal neko župnijo nedaleč od Celovca: Slovenska župnija. Govoril sem z gospodarji in gospodinjami. Vsi znajo slovensko. A čudil sem se, ko sem videl in slišal, da otroci ne znajo slovenski, ali vsaj slabo, in da starši z otroki govorijo — nemški. Domača hiša mora biti neosvojljiva trdnjava slovenske zavesti. Vse drugo lahko zgubimo, ta trdnjava pa ne sme pasti nikdar! Očetje in matere so odgovorni za naše bodoče slovensko pokolenje in za naš obstoj. Temelje slovenske zavesti, ponosa in odpornosti morejo dati le starši, nihče drugi. Kakor se ljubezen do rodne grude podeduje po očetu, kakor se čednost prenaša po vzgledu na otroke, tako se tudi ljubezen do materinega jezika in narodni ponos vcepljata v srca otrok po zavednih slovenskih starših. Družina — je ognjišče in srčika slovenstva. V družini — pri očetu in materi, babici in dedu, ki pripovedujeta pravljice, pri starejših bratih in sestrah mora tudi najmlajši član družine najti oporo in smer za svojo narodno oblikovanje. V družini — ob očetu in materi bo otrok postal ali steber, ki ga noben vihar preganjanja ali obljub ne bo omajal, ali pa — mevža, trs, ki ga veter maje po mili volji. Postal bo tlačan — za podlago tužjevi peti.

Slovenskim družinam, v katerih še svetlo gori ljubezen do materine besede in je doma zdrav slovenski ponos, naj bo v oporo pri oblikovanju in vzgajanju novega slovenskega rodu zavest, da ni nečastno biti član malega naroda. Tudi majhni narodi — med katerimi smo Slovenci, so po božji volji. Imamo svojo nalogo in poslanstvo. Ne le veliki, tudi mali narodi imajo svojo kulturo. Kot člani slovenskega naroda, ki živi od Mure do Soče in po velikem delu naše lepe Koroške, smemo biti ponosni na

mu. V zadnjih 150 letih nemške zgodovine so nemški voditelji in nemško ljudstvo stalno stremeli po narodni edinosti. Če so razmeroma liberalno misleči Nemci dopustili nasilje nad svojo vestjo ter so sprejeli Hitlerjev despotizem, so to storili zato, ker je on dosegel večjo edinstvo v Nemčiji kakor kdor koli prej. Želja po edinstvu v srcih nemškega ljudstva nikakor ni ugasnila. Tako drastična kirurškična operacija kakor razdelitev Nemčije, ki Nemcem ni prišla na misel niti v najtemnejšem trenutku poraza, mora dovesti do pozitivne zagrajenega nemškega nacionalizma, ki bi nujno kalil ter bi utegnil nekoč resno ogrožati evropski mir.

Usoda Nemčije je v nekem smislu povezana s širšim vprašanjem odnosov med vzhodom in zahodom. Sporazum, da Nemčija ne sme biti razdeljena, pomeni toliko kot sporazum, da ne sme biti razdeljena Evropa.

Celo zdaj ob enajsti uri vsa dejstva in vse koristi zasedbenih sil silijo k nujni potrebi kompromisa med vzhodom in zahodom, da je treba ohraniti enotno Nemčijo, če je to še mogoče. Veliko točk potsdamskega sporazuma je v dveh letih postajalo zastarelih. Toda ena točka, to je, da ostane Nemčija ena sama celota, še prava tako velja, kakor je veljala ob času podpisane pogodbe. (»Times«, London.)

PERZIJA

Perzijski parlament je zavrnil pogodbo o nafti, ki jo je bil ministrski predsednik Ghavan es Sultaneh podpisal leta 1946. Politični opazovalci označujejo to zavrnitev kot odločen poraz Sovjetske zveze. Kakor znano je ta pogodba predvidevala, da bo Rusija črpala iz vrelcev nafte v Aserbejdžanu.

Soglasna odklonitev pravice do izrpanja petrolejskih vrelcev v Aserbejdžanu, katero si je hotela pridobiti Sovjetska zveza v okviru pogodbe s Perzijo, ki jo je izrekel perzijski parlament, je izzvala v Perziji veliko navdušenje. V splošnem mnenju, da je junaško zadržanje Perzije v zvezi s pomočjo Združenih držav. Vendar zanika tamkajšnji ameriški veleposlanik to mnenje in izjavlja, da so bile Združene države v tej zadevi popolnoma nevtralne.

INDIJA

Po poročilih iz Novih Delhov, vlada na meji med Pakistanom in Kašmirjem, v katerem vladajo hindujci, pereča nevarnost vojne. Oborožena vstaja muslimanov v Kašmirju proti vladi hindujcev pripelje lahko kmalu do oboroženega spora med dominijonoma Indijo in Pakistanom. Muslimanska vstaja je prekoračila že meje zapadnega Kašmirja. Uporniki imajo v oblasti že železniški, cestni in telefonski promet s glavnim mestom Kašmirja. Uporniki so zapodili v beg hindujske čete, vendar ima hindujski maharadža oblast še v rokah. V zapadnem Kašmirju so že ustanovili novo vlado, ki naj nadomesti vlado hindujskega maharadže.

IRAK

Kakor poroča komunike britanskih oboroženih sil v srednjem vzhodu, so umaknili iz Iraka zadnje edince britanske vojske. V Iraku je ostala samo še britanska vojaška misija, likvidacijski štab in posadka letalskega oporišča v Habanisu in Saibanu. Z umikom britanskih čet je položaj zopet isti, kakor je bil pred britansko-iraško pogodbo iz leta 1930, ki daje Angliji pravico do vojaške misije v Iraku in do vzdrževanja dveh letalskih oporišč. Vojaški material in orožje, ki je bilo pripeljano med vojno v Irak, je v večini dobila sedaj iraška armada. Umik britanskih čet je zval odobravanje posebno v arabskem časopisu.

Drobne novice

Braziljska vlada je objavila, da je prekinila diplomatske odnose s Sovjetsko zvezo, potem ko je Kremelj zavrnil dva protesta zaradi žalitve sovjetskega tiska napram predsedniku Dutri. Predsednika Dutro je neki moskovski časopis primerjal s Hitlerjem.

*

Vatikanski radio je pred nekaj dnevi javil, da komunisti in skrajni marksistični socialisti ne morejo sodelovati pri procesijah znotraj cerkva niti pri drugih verskih obhodih in to na podlagi izobčenja, ki je izrekla Cerkev nad marksisti.

*

Združene države Sev. Amerike so posvarile Združene narode pred tem, da bi o predlogu, ki ga je vložila sovjetska delegacija, po katerem naj bi v bodoče prepovedali takozvanim »vojnim hujskačem« imeti govore ali objavljati članke, sploh kdaj razpravljali, ker ta ne pomeni nič drugega kot konec svobode tiska in vzpostavitev policijskih držav, v katerih prevladuje cenzura na vseh področjih.

Kot je znano, je grška vlada podaljšala veljavnost amnestije za vse one gveriljce, ki bi se predali z ali brez orožja. Po zadnjih poročilih se je število prebežnikov povečalo kljub temu, da gveriljski voditelji skušajo preprečiti predajanje z brezobzirnim kaznovanjem. V zvezi s temi predajami je zanimivo opozoriti na odstavek v manifestu grške komunistične partije, ki pravi: »Obsojati je treba oklevanje posameznih članov komunistične partije, ki nočejo nadaljevati z bojem. Tako oklevanje ni v skladu z obveznostmi članov komunistične partije.«

Na konferenci, kjer je bil zasnovan ta manifest, je komunistična partija Grčije prvič priznala, da nadzira takozvano grško »demokratsko armado«. Manifest pa jasno dokazuje, da so nastale v vrstah komunistov razpoke.

Grška vlada je izdala nalog podrejenim oblastem, da izstavijo vsem gveriljcem, ki se predajajo, potrdila o tej predaji. Prav tako grške oblasti, če le morejo, izpuste po najkrajši poti osebe, ki so bile deportirane na otoke. Tako je bilo do konca julija izpuščenih od 18.000 deportirancev že preko 10.500. Grška vlada je dala navodila komisijam, naj izpuste vse nenevarne deportirance. Poročila iz Grčije govore o tem, da se nadaljujejo boji med gveriljci in vladnimi četami. Iz poročil je jasno razvidno, da gveriljci operirajo predvsem na grški severni meji. Prav tako je znano, da so komunisti izdali povelje, da je treba za vsako ceno obdržati zvezo med Grčijo in njenimi severnimi sosedi in da morajo ostati te zveze v komunističnih rokah. Ko je bila preiskovalna komisija ZN v Grčiji so komunisti storili vse, da povzročijo čim več incidentov v notranjih predelih Grčije z namenom, da ti incidenti napravijo čimvečji vtis na komisijo.

Situacija v Grčiji daje posebno važnost in nujnost resoluciji političnega odbora skupščine ZN, ki je sklenil poslati čimprej posebno komisijo v severno Grčijo, ki naj opazuje tamošnje dogodke. (LPS)

POLJSKA

Levo krilo v poljski kmečki stranki Stanislava Mikolajčika je prevzelo celotno nadzorstvo nad glavnim sedežem stranke in strankinim časopisjem, ker so že pred dnevi sporočili, da je vodja opozicije zbežal. V Varšavi menijo na splošno, da je Mikolajčik skupno s svojim tajnikom in dvema pripadnikoma stranke zbežal v Anglijo, Švico ali na Dansko. V poučenih krogih izjavljajo, da je zapustil Mikolajčik Poljsko z vednostjo poljske vlade. Voditelja kmečke opozicijske stranke niso napadali samo socialisti in komunisti ampak tudi nezadovoljniji v njegovi stranki. Vlada je menila, da bi aretacija Mikolajčika povzročila neugodno kritiko v inozemstvu. Razen tega bi veliko več izgubil s svojim prostovoljnim begom v obeh svojih pripadnikov, kakor pa z aretacijo, ki bi ga napravila za mučenika.

MADŽARSKA

Namestnik madžarskega ministrskega predsednika, Arpad Sakasits, je izjavil v nekem intervjuju, da je on in večina njegove stranke proti združitvi s komunisti. Sakasits je povdaril, da bi prišla taka združitve v poštev samo, če bi večja plast madžarskega naroda to zahtevala. Kakor je namestnik madžarskega ministrskega predsednika nadalje izjavil, namerava odposlati madžarska socialistična stranka svoje odposlanstvo k socialističnemu kongresu v Bruselj in k prihodnji konferenci češkoslovaške socialne demokratske stranke v Brno. Ustanovitev mednarodnega komunističnega informacijskega urada s sedežem v Beogradu je označil Sakasits kot logičen razvoj in dal razumeti, da se madžarski socialisti strinjajo s sklepi, ki so jih napravili v Varšavi, vključno raizlikam, ki so med njimi in komunisti.

NEMČIJA

V zadnjih dveh letih se položaj vedno bolj nagiba k delitvi Nemčije med vzhod in zahod. To pa je več ali manj slučajna posledica vojaških poveljnikov, ki se niso ozirali na daljnosežno politiko, marveč le na premirje. To pa ni nikakoli rešitev. Nihče ni v Potsdamu niti pozneje mislil, da bi mogla biti razdelitev Nemčije v vzhodno in zahodno Nemčijo trajna. Preden bo sprejet tak sklep, preden bo šla vsaka izmed štirih velesil na usodno novembarsko konferenco pripravljena na delitev, morajo prizadeti državniki resno pomisliti na posledice takšnega koraka, ki bi bile v škodo tako državam vzhoda kakor državam zahoda. Plaval bi proti dogodkom, če bi proglasili razpoko med dvema pokrajinama, ki sta več kot stoletja druga druga naravno gospodarsko dopolnjevali.

Še težji pa so politični ugovori proti te-

NEKAJ O ISLANDIJI

OTOK OGNJENIKOV

Če pogledamo na zemljevid Evrope, takoj opazimo na severozahodni strani celine majhen otok. To je Islandija, katerega imenujejo nekateri »otok ognjenikov«.

Odkod to ime? Na tem otoku je namreč 27 vulkanov, še delujočih. Najznamenitejši in najznanejši je vulkan Hekla, ki je 101 leto po zadnjem svojem izbruhu zopet začel bruhati letos spomladi. Čudovit in obenem pretresljiv je bil ta prizor. Potoki lave se valijo s 1557 metrov visokega ognjenika na vse strani. Žrela tega vulkana so v vrsti in mečejo iz sebe cele valove pepelnatega dežja daleč po deželi. Ker so tokrat pravno pihali vzhodni vetrovi, so spihali ogromne množine prahu, pepela in dima prav do glavnega mesta Islandije, Reykjavika, čeprav je 115 km oddaljeno od Hekle. To je od prvega izbruha v letu 1140, ki je zapisan v zgodovini, že 22. izbruh. Ta vulkan je v teku stoletij napravil že ogromna justošenja. Najbolj znan je njegov izbruh, ki se je začel po 78 letnem premoru leta 1845 in ki je trajal sedem mesecev. Tedaj je mase lave, ki jih je izbruhnil ta ognjenik, so preračunali na 446 milijonov kubičnih metrov. Kajti polja lave okoli Hekle pokrivajo kar 60 km dolgo in 30 km široko ozemlje. In Hekla ni samotni vulkan kakor Etna na Siciliji, ampak je le eden od skupine 14 delujočih vulkanov in od njimi ni niti največja, niti najnevarnejša. Mnogo bolj slaven je vzhodno od Hekle ležeči vulkan Laki, katerega izbruh leta 1783 je pomenil za Islandijo narodno preobčje.

Bil je strašen tok lave, ki se je valil v morje. Nebo je bilo temno, oblaki prahu, pepela in pepela so namreč zakrili sonce. To je trajalo več mesecev. Lava je tedaj poplavlila 565 kvadratnih kilometrov. Množino kubičnih mas, lave, dima in pepela, ki so se zširile skoro čez ves otok in daleč v morje, so geologi precenili na tri tisoč kubičnih metrov. Še dolgo po tem izbruhu so bili po vsem otoku prah, pepel, dim in dim po žveplu. Zrak je smrdel in povzročil bolezen na dihalnih organih, zakril je nebo, tako da je prišlo do mrzlega poletja leta 1784. Zelo nazorna slika te strašne katastrofe je takratni islandski pisatelj Magnus Stephensen, ki pravi: »Polja so bila prevlečena s črnim blatom, ki je zapiralo in zastrilo travo. Voda je postala rdeča in neužitna za ljudi in živali. Dež ni bil prepojen z žveplom in pepelom; rdeči so začele peči oči, dež je povzročil tušomotico in velike bolečine, če je prišel stik z golim telesom. Vse rastline so se umrle. Zaradi pomanjkanja krme je pomrlo štiri petine ovac, tri četrtine konj polovico govedi. Petino islandskega prebivalstva so pokosile kužne bolezni in la-ta.«

Južni del Islandije pokriva dolga gorska veriga, ki je tudi vulkanska in se začena Heklo na zahodu, konča pa se v ogromni deniški puščavi Vatna-jekull. Ni mogoče uganiti, koliko izbruhov je bilo v tem go-

rovju. Skupaj je na Islandiji 27 ognjenikov, ki še sedaj delujejo, mrtvih vulkanov pa je nad sto.

Islandija meri 103.000 kvadratnih kilometrov, šteje pa le 118.000 prebivalcev, tako, da pride na en kvadratni kilometer le 1,2 ljudi, germanske rase in protestantske vere. Islandija je monarhija. Prestolnica leži v prijaznem zalivu na zahodni strani otoka in šteje okoli 28.000 ljudi. Drugih večjih mest ni. V Reykjaviku je palača parlamenta, slavna in že stara univerza in večji državni uradi.

Otok sam je poln zanimivosti. Tu najdemo prijazne zalive in fjorde, delujoče in ugasle vulkane, snežne in zaledenele pla-

njave, gejzire, tople in zdravilne vrelce in jezera. V vodah žive različne ribe, kiti, tjunli, na kopnem žive različni ptiči, celo pingvini. Znani so islandski konji, imenovani »pony« in ovce. Prebivalci so silno pošteti, dobri ribiči in lovci, izobraženi. Za seboj imajo staro in slavno zgodovino. Znan je islandski pisatelj Magnus Stephensen in pesnik Mathias Jochumsson.

Islandijo bi res lahko imenovali največji in najraznovrstnejši park in izletno točko sveta. Islandija sama je ostanek nekdanje velike celine, ki se je razprostirala od Škotske do Grönlandije, ki se je v davnih časih vdrla ter jo je preplavilo morje in napravilo ta otok kot skalno gnezdo.

Razvoj slovanskih vseučilišč po vojni

List »Furche« prinaša zanimivo poročilo o razvoju slovanskih vseučilišč po vojni. Iz tega poročila vidimo, s kakšno silo je zaživelo kulturno življenje, ki so ga Nemci brezobzirno pomandrali, hoteč tako izbrisati vse, kar ni bilo nemško. Takole pravi poročilo:

Narodi, osvobojeni nemškega pritiska, se razvijajo kakor narava, ko zasije pomladno sonce. Po vrsti so nastala nova vseučilišča. Varšavsko vseučilišče se je začelo preseliti v Lodz. Ko se je mesto Lvov predalo Rusom, se je tamkajšnje vseučilišče preselilo v Vratslavo. Nove tehnične šole so nastale v Gdanskem, Thornu in Glewitu. Katowice so dobile novo visoko šolo za socialne vede. Na Češkem so nastale nove visoke šole v Kraljevem Gradcu in Olomucu. Vlada ni dopustila, da bi se dijaki nakopili v enem mestu in je zato šole razmestila po vsej državi. Nekaj novega so ustvarili Čehi, ki so v Pragi ustanovili visoko šolo za politiko. Na tej šoli se bodo izobraževali častnikarji, častniki in orožniki. Visoki šoli zahtevata tudi mesti Plzen in Reichenberg. Predsednik dr. Beneš je prošnjo odklonil, ker država še nima zadosti profesorjev.

Na Balkanu je nastalo novo vseučilišče v Skoplju. Bolgarija je imela pred vojno visoki šoli v Sofiji in Svištovu, sedaj pa še v Plovidvu.

Število dijakov na teh vseučiliščih se je silno dvignilo. Na Poljskem je bilo pred vojno 50.000 vseučiliščnikov, sedaj jih je 68.000. Krakovsko vseučilišče je imelo 12 tisoč slušateljev, poznanjsko 8.000, vratislavsko 6.300, lodzko 6.000. Na Češkem so Nemci med vojno zaprli vseučilišča. Zato je mladina sedaj navalila z vso silo na visoke šole. Leta 1938 je bilo 17.387 slušateljev, leta 1946 pa 47.000. Praga šteje 912.000 prebivalcev in je bilo slušateljev domačih in tujih 40.000. Nemških dijakov iz Sudetov se je vrnilo 5.000. V Jugoslaviji je bilo letos 37.000 vseučiliščnikov. Beograd sam jih je imel 22.000. Tem se je

pridružilo še 9.000 abiturijentov. Čehi in Poljaki se bojijo, da bo število dijakov preveč naraslo, dočim Balkan potrebuje še dijakov. Jugoslavija potrebuje, da se do leta 1951 izvede petletka, 25.000 akademikov. Na Balkanu vlada sama daje pobudo za poklice, ki so najbolj potrebni. Prosto-voljno izbiranje poklicev doslej ni odgovarjalo gospodarskim potrebam. V Beogradu je letos samo tehnika zadovoljna z naraščanjem. Za srednješolski naraščaj se ni zglašilo zadosti mladih ljudi za filozofijo, naravoslovje in veterinarski poklic. Preveč dijakov se je priglasilo za germanistiko in romanske jezike, premalo pa za slavistiko in ruski jezik.

Češko vseučilišča se branijo pred vplivom političnih strank, na Poljskem pa marksizem noče pripoznati znanstvene nepristranosti. Od vseučiliških profesorjev zahtevajo, da demokraciji »služijo s svojim duhom«. Tednik levičarskih socialistov piše: »Vsaka revolucija stremi po celoti in ne prizna skupine, katere se ne bi smel nihče dotakniti. Tem manj, ker je znanost najvažnejše orodje za vzdrževanje revolucionarnih pridobitev. Znanost se mora demokratizirati in služiti kulturnemu napredu ljudskih množic.«

Socialni demokrati zahtevajo za vseučilišča svobodo predavanja in se pri tem sklicujejo na Masaryka, ki je svoje delovanje začel z marksizmom in je šele pozneje zagovarjal »humanitarno demokracijo in njene postave ljubezni in pravice«.

Poznavatelji razmer zatrujejo, da večina mladine noče ničesar vedeti o političnih strankah in vsa javnost je bila iznenadena, ko se je letos v Pragi udeležilo katoliškega mladinskega kongresa 12.000 ljudi. Tednik »Dnesek« je tedaj pisal, da se »življenje giblje od leve proti desni«. Na Poljskem se pritožujejo proti levici usmerjeni častniki, da se kmečka mladina umika strankarskemu življenju in da je vsled tega nastala napetost med vlado in kmečko organizacijo. V Jugoslaviji in Bolgariji pa je vlada

pritegnila mladino nase s tem, da ji je poverila splošno koristna javna dela, na primer gradnjo mladinskih železnic. Vlada se boji, da bi zapad ne vplival na to mladino in hoče izbrisati nevtralni pas visokih šol, ki jo veže z drugimi narodi in državami.

NOV VITAMIN „T“

Vitamini so skrivnostne snovi, ki v življenju rastlin, živali in človeka pospešujejo rast in uspevanje. Učenjaki so dognali, da so take snovi zlasti v olupkih in v otrobih. Najprej so opazili na Japonskem, kjer krmijo kuretino z rižem, da so kure začele šepati, ko so dobile olupljen riž. Moštvo je začelo hoditi kakor ovca, ki se imenuje v japonskem jeziku »bhar«. Zato so imenovali to bolezen ovčja bolezen ali »beri-beri« bolezen. Ko so spoznali vzrok, so pričeli dajati vojakom drugo hrano in vojaki so hodili kakor prej. Učenjaki so spoznali, da je v otrobih, za življenjske potrebne ali vsaj koristna snov. Preiskovali so naprej in našli razne vitamine.

V zadnjem času je menda našel vseučiliški profesor Goetsch v Krivi vrbi pri Celovcu nov vitamin, ki ga je krstil za vitamin »T«. Profesor dela znanstvene poizkuse na kokoših. Odkar kuram ni več dajal zrnja, so kure začele pešati. Mlade kokoši, ki sicer začnejo nesti po šestih mesecih, začnejo po tem poizkusu šele po devetih mesecih. Poprej je kokoš znesla povprečno na leto 157 jajc, po poizkusu jih je znesla samo 58. Poleg tega so jajca sedaj znatno manjša. Profesor je dajal kuram vse poletje nov vitamin in uspeh je bil očividni. Profesor ima 400 kokoši, ki jih ima razdeljene v štiri oddelke: prvi oddenek je dobival normalno pičo, ki ji je dodal vitamin, drugi oddenek je dobival normalno pičo brez vitamina, tretji oddenek je dobival pomanjkljivo pičo, brez beljakovine, toda z vitaminom, četrti oddenek slabšo pičo brez vitamina. Kmalu se je izkazalo, da so živali, ki so dobivale vitamin, 20 — 25% težje kakor druge, ki vitamina niso dobivale. Mlada piščeta, ki dobivajo vitamin, so živahnjša in lepša od piščet, ki vitamina ne dobivajo. Učinek vitamina se je pokazal tudi v tem, da od piščet, ki so dobivale vitamin, ni poginil nobeden, dočim jih je od skupine, ki vitamina ni dobivala, poginilo kar 23%.

Nerazumljivo je bilo to, da je bilo pri piščancih, ki so dobivali slabo pičo, toda zdrav vitamin, najmanj zgub. Torej kure tudi pri slabi piči z vitaminom dobro uspevajo.

Novejše preiskave na ljudeh so pokazale, da je vitamin »T« tudi človeku potreben. Zdi se, da je dostikrat pomanjkanje tega vitamina razlog, da otroci v rasti zastajajo. Nek šestletni otrok nikakor ni hotel rasti. Začeli so mu dajati vitamin »T« in v šestih tednih se je otrok potegnil za 8,5 centimetrov. Pri bolnikih, ki so vsled slabe in prepričle hrane slabeli, je bil uspeh ta, da so se v treh tednih zredili za 2 — 4 kg, potem ko so dobili vitamin. Ta vitamin zelo dobro vpliva na rast kože in rane se po tem vitaminu hitro celijo.

Marsikatero zdravilo so včasih priporočali, ki se pozneje ni obneslo. Vitamine kot take pa so že preizkusili in bodo brez dvoma koristno služili človeškemu rodu.

Iz našega slovstva

32.

Neenotno je tudi delo Franca Zbašnjaka iz Dolenje vasi pri Ribnici. Kot pripovednik je začel z ljudskimi povestmi. Ko je postal urednik »Ljubljanskega Zvonca«, je skušal dati svojim povestim odmev z naturalistično drznostjo v izbiri snovi s svobodomiselnostjo. Umetniške pomembnosti pa jim ni mogel vlti. Več let je živahno pisal slovstvene in gledališke ocene.

Leta 1877 se je rodil v Podrobu pri Tolminu Ivo Šorli. Po končani gimnaziji se je posvetil pravnemu študiju in postal notar. Kmalu je začel pesnikovati, vendar ni dosegel velikih uspehov. V njem je bilo toliko samoznaranja, da je opustil liriko. Začel je pisati prozo, kateri se močno pozna njegova lirski nastrojenost.

Spočetka je hodil tesno z moderno, pozneje pa je prišel pod vpliv naturalizma. Napisal je roman »Človek in pot« in »Pot za razpotjem«. Leta 1907 je izdal zbirko »Novel in ertice«. Vse njegove zgodbe izvirajo običajno v meščanskega okolja. Pisane so prijetno, lahkotno, kar je čutili predvsem pri novelah in povestih. Šorli je kljub svojim pisateljskim pomanjkljivostim on, ki ga je ljudstvo vedno rado prebiralo. Zna namreč pričarati neko leoto in prisrčnost.

Najglasneje kriči naturalistična spolna tendenca iz del zdravnika dr. Alojzija Kraigherja iz Portojne. Iz umazanosti in bede, kamor vodi svoje junake, tipljejo za izhodom, a ga ne najdejo, ker se dajo voditi istemu vidiku kot v mladosti.

Bivanje v Slovenskih gorah je dalo pisatelju okolje za roman »Kontrolor Škrobar«. Narodnostno in družbeno zapletene prilike v obmejni pokrajini niso tu našle zadovoljive osvetlitve, ker zanima pisatelja v prvi vrsti le spolnost.

Precejšen Kraigherjev oblikovni dar je postal žrtev enostranskega pogleda na življenje. Namesto povprečnih ljudi, kot si je pisatelj domišljal, da jih ustvarja, so njegovi človeški liki le boleštni osamljeni prenapeteži. Namesto odkritosrčne umetnosti je pisatelj grobi determinizem navadno porajal spolzko berilo, zabavajoče v zvezi z namigi na živče ljudi — tisti del občinstva, ki se mu hoče čutnih razvedril.

Naslednja skupina veže raznorodne pisatelje, ki so kolebali v snovi in obliki med naturalizmom in med moderno psihološko radovednostjo in novoromantično čustvenostjo. Njihova umetnost rada daje nabranemu gradivu simbolistično pomenljivost. Slogu skušajo vtisniti osebno izrazitost, dasi je pri večini čutili močan vpliv Cankarjeve lirične in slovesne izraznosti.

Franč Ksaver Meško (roj. 1874) je sin Slovenskih goric. Rodil se je pri Sv. Tomažu nad Ormožem. Po končanem bogoslovju je kaplanoval v raznih krajih Koroške. Najdalje je bil v Mariji na Zilji pri Beljaku. Med prvo svetovno vojno so ga avstrijske oblasti kot »veleizdajalca« zaprle, po prevratu pa se je moral umakniti na Spodnje Štajersko.

Književnost ga je pritegnila že v nižji šoli; javljal se je s prozo in pesmimi v dijaških listih, v »Vesni« in »Domovini«.

Pozornost je vzbudil njegov roman »Kam plovemo«, ki je izhajal v »Ljubljanskem Zvonu«. Leta 1903. je napisal dramo »Na smrt obsojeni?«, ki je pa zaradi cenzure izšla šele par let pozneje. V njej opisuje življenje Koroških Slovencev. Domovinska ljubezen je Mešku navdihnila še eno dramo »Mati«. Rodne kraje opisuje Meško v zgodovinskih povestih »Drama iz davnih dni«, »Črna smrt«, »Kobilice«. Tudi v teh, kot v starejših delih Meška, ovira tok zgodbe preobloženi način pripovedovanja. Bolj uspeli sta »Dve sliki« in »Slike« iz sodobnega kmečkega življenja. Mračna podoba kmečke družine raste iz drame »Pri Hrastovih«. Realistično zasnovano delo pogreša ostrejših sporov; simbolika — v tej igri zmerno rabljena — jih ne more nadomestiti.

Osebnostne spomine je Meško opisoval v delih »Naše življenje«, »Listki«, »Mladost«. Posebno mesto v našem slovstvu zavzemajo njegove »Legende o sv. Frančišku«. V to skupino spada tudi božični misterij »Henrik, gobavi vitež«.

Zelo ploden je Meško kot mladinski pisatelj. Splošno znana je zbirka »Mladim srcem«. Znane so tudi »Volk spokornik«, »Našim malim« in »Mladini«. Dramatiziral je Andersenovo pravljico »Mati«.

Najizrazitejši dramatik te dobe je Etbin Kristan (roj. 1867) iz Ljubljane. Po kratki vojaški službi se je posvetil častnikarstvu in politiki. Bil je steber socialno-demokratske stranke. Po razglasitvi vidovdanske ustave se je izselil v Ameriko. V slovstvu se je pojavil s pesmimi. V letih 1899—1900 je izdal zbirko »Žarki in snežinke«.

Njegova prva drama ima naslov »Volja«. »Ljubislava« (1907) prikazuje brez dramske sile dobo pokristjanevanja Slovencev. Podčrtuje potujčevalno namero nekristjanskih kristjanov in podcenjuje moč nove ideje. S tem je namerno nasprotoval Prešernovemu »Krstu pri Savici« kot je to že dve leti poprej storil v nekem članku. Dramatska napetost je najbolj živa v drami »Kato Vranko vič«. Socialistična revolucionarna tendenca se kaže v dramah »Kraljevanje«. Socialna drama »Tovarna riše nasprotje med delom in kapitalom. Kristanove drame so večinoma spretno zgrajene. Ker pa je gonilna sila tendenca, so osebe bolj miselni liki kot živi ljudje, oklepe pa neizrazito. Kristan je pisal v socialistični dnevni »Zarja« obširne, resne, dasi enostranske članke in ocene o gledališču.

Tendenčnost preglasa umetniško hotenje tudi pri Zofki Kvedrovi (1878—1926). Šlo ji je zlasti v prvih letih, da s prikazovanjem krivic in ponižanja, ki jih mora v sodobni družbi prenašati žena, vzbudi v njej odpornost. Pri tem se je posluževala brezobzirnega naturalizma. Največ teh začetniških stvari je priobčevala v tržaški »Slovenki«, pozneje pa v »Ljubljanskem Zvonu«. (Dalje prihodnjic.)

Pisana poljana

Vseh mrtvih dan

Pojdi, sestra draga, z menoj! Samo par streljajev po beli cesti, glej, okrog ovinka še in na cilju smo. Tu je pokopališče, sem je namenjen moj korak, saj danes je vseh mrtvih dan . . . !

Kako šume ciprese nad nama, ko otožen vzdih plava po zraku. Vrba žalujka sklanja veje globoko nad grobove. Oh, sestra, kako tiho je tu. Gomile molče, cvetovi krizantem razširjajo trpek vonj po smrti, plamenčki sveč trepetajo v jesenski smrti, ploščice na križih zvenče udarjajo ob železo . . .

Saj danes je vseh mrtvih dan . . .

Glej, skoraj vsak grob je osnažen in okrašen; stezice so posute z belim peskom. Vse leto je božji vrt tih in zapuščen, a danes, sestra, so ga okrasile skrbne roke, da se domovanje rajnih blesti v snežnobelem cvetju.

Saj danes je vseh mrtvih dan . . . !

Stopiva, sestra, naprej! O, kako lep je tale grob, kako nežno ga je okrasila ljubeča roka. Kaj piše na križu? »Tu počiva moje dete . . . žalujčica mati.« Da, mati! Materino srce je Bog obdaril z največjo mero ljubezni, a tudi z največjim kelihom trpljenja. Kaj je solzno tvoje oko, sestra? Misliš na svojo mamico, ki daleč, daleč od tebe zaupno prosi Vsemogočnega za svoje otroke? Morda vidiš v duhu tisoče trpečih materinskih src, ki jim je vojna vihra iztrgala sinove in hčere in položila v prerani grob? Ne vdajaj se žalosti, sestra, še več boš morala videti. Glej, spet nov, lep grob. Krasen spomenik, dragoceeno cvetje; le kdo je tu pokopan? »N. N. trgovec in posestnik . . .« Spomni se nanj, saj sva ga še pred par meseci videli v trgovini, zdravega in veselega, in sedaj? Angel smrti je nepričakovano razpel svoja črna krila nad njim; nič nima od truda in bogastva: v ozko, temno kamrico so položili njegovo truplo, v kamrico, ki ni večja, nič manjša, kot jo ima sosed, berač Tomaž, ki se je lansko leto ponesrečil in zapustil samo oguljene mašne bukvice in suknjič. Tako počivata drug poleg drugega — berač in bogatin — in ciprese šepetajo nad njima . . .

Vseh mrtvih dan . . . !

Pojdiva še dalje, sestra! Glej, grob brez cvetja in zelenja, brez svečke in križa. Bog ve, kdo tu počiva, gotovo pa je, da so že vsi pozabili nanj. Postoj, zmoljiva en Oče naš za njegovo dušo.

Saj danes je vseh mrtvih dan . . . !

Hladno je postalo; nebo se je zoblalo. Drobne, bele snežinke se sučejo po zraku, padajo na gomile in jih prekrivajo s snežnim, čistim prtom. Glej, sestra, sedaj so vsi grobovi enaki, nobene razlike ni več. Še svečke so ugasnile.

Vseh mrtvih dan . . .

O koliko ljudi počiva tu: mladih in starih, bogatih in ubogih. Že vidim, da te je groza, ko misliš na mrtva telesa v grobovih, ko misliš na konec. Konec? . . .

Daj mi roko, sestra, oh, saj ti trepeta desnica! Poglej malo na desno. Kaj vidiš?

Visok križ, na njem telo Križanega, izmučeno obličje vse krvavo, oči zaprte, srce prebodeno . . .

Ljubezen rodi hrepenenje in hrepenenje je rodilo tele vrstice, ki Vam jih posvečam: dragi oče, mati, sestra in brat . . .

V sobo sije sonce. Sključeno sedi kmečka mati pri beli javorjevi mizi. Roke ji počivajo na njej. Enakomerno udarjajo koščne jagode rožnega venca na mizo. Ustnice se ji gibljejo v pobožni molitvi. Žalostno ji zrejo blage oči skozi okno v sinjo daljavo. Molitev zamre. V očeh ji zablišči solza — izraz notranje žalosti — in zdrkne po uvellem licu na prt.

»Pavle, moj sin! Kje si?« . . .

Na vrtu se igra mali bosopetec; prodaja »platno« in »svečke«. Na vozičku se mu je zlomila os. Muči se, da bi jo popravil, a mu ne uspe. Zazre se v brezmejno daljavo. Mater je večkrat slišal, da je brat nekje daleč, daleč . . . »Brat, kje si? — Ti bi mi to popravil. — Kdaj prideš? . . .

Žalostno vzdihne in povesi glavicico.

Dekle priliva cveticam. Z drhtečim glasom poje:

»Dog ve, k'tera bo ravnina, v grob dejala me nekda . . .«

Glas ji zamre. Pogled se ji ustavi na rdečem muškatu, poleg katerega se šopiri in dehti rožmarin.

»Se še kdaj vrne? . . . Njemu na ljubo

On je umrl za nas! Zato, da je potem spet vstal in premagal smrt, da nam je odprl vrata v raj . . .

Vidim svetlo upanje v tvojih očeh in vesela sem ga. Glej, tvoj bratec, ki je padel v vojni, spi Bog va kje. Telo je že morda strohnelo, a duša je gotovo tam gori nad nama, kjer se boči sinje nebo.

In vsi ti, ki spe okoli naju, so že videli večnega Sodnika. In molitve, ki kipe za nje v višave, sprejema dobron Bog in Mati Božja usmiljeno zre na ubogo zemljo in nas zemljane.

Saj danes je vseh mrtvih dan . . .

Čez nekoliko let, morda že prej, bova tudi midve počivali pod zeleno rušo.

Kje bosta najini gomili? Kdo ve?

Ali jih bo kdo okrasil z otožnim cvetjem krizantem, ali bosta ostali zapuščeni, kdo ve?

Ne čudi se, sestra, bolešnim mojim mislim, saj ne vemo ne ure, ne dneva, saj danes je vseh mrtvih dan . . .

Jolanka

Grenki trenutki

(Spominska črtica)

sem gojila tele cvetke, ker jih je imel tako rad . . . O, Bog! Daj, da bi se vrnil brat!« se ji izvije iz prsi . . .

Na ozarah počiva orač — že priletel mož. Trudno se naslanja na ročici pluga. Vola enakomerno sopeta.

»Hoj, liseč! Hoj sivec!« zavpije. Vola malomarno potegneta. Plug zaškrtja. — Počasi stopa orač za njim — težak je njegov korak.

»Rsk«, in plug mu vrže iz brazde. Vola se ustavi. Mož si briše pot, ki mu v debelih curkih teče po obrazu.

»Kar čutim, kako mi že pešajo moči! Ko bi bil vsaj Pavle doma! — Toda kje je on? . . . Se še kdaj vrne? . . . Bog ve!«

Zopet uravna plug in vola leno mendrata po ozarah. On pa stopa sključen, s trudnim korakom za njima . . .

Istočasno Pavle stoji žuli skorjico suhega kruha. Njegov gospodar je skop. Govori v tujem, njemu skoraj neznanem jeziku. — Besede so trde kot kamen.

»Ljubo doma, kdor ga ima,« si misli Pavle. »Bog ve, kako je doma! Sta oče in mati še zdrava? Sestra še goji muškate — tiste rdeče muškate? In bratec? V zibki je brcal, ko sem bil še doma! . . .

Misli se mu prepredajo in se združijo končno vse v eno samo, veliko, lepo sliko, ki mu vstaja v duši, kakor jutranja zarja. — Dom!

»Ga bom še kdaj videl?« — Počasi stopa Pavle nazaj na delo. Okoli njega cvete sadno drevje, da opojno diši. Tudi gaj je že ves odet v zeleno odejo . . . Ptičji zbori neutrudljivo ubirajo svoje napeve. Veličastno doni njih spev. Na vse to pa sije sonce — tisto gorko pomladno sonce, ki je zbudilo naravo povno k življenju.

Toda on vsega tega ne čuti in ne vidi. Za vse to je nedostopen. Ko v sanjah poslušja ptičje petje, misli pa se mu mude daleč nekje doma, med vitkimi, šumečimi jagnedi . . .

— 1 —

Marija Kmetova:

»Memento!«

»Oblak priplava, zdaj spet sine svit, pod zemljo spijo mrtveci tako.«

Kakor prsti ogromnih rok se pregibljuje veje topolov. Mrki, težki oblaki silijo k tlom. Trave rumenijo, zgrbljeni lističi frfotajo nad njimi in se zbirajo v kotanjah. Zdaj in zdaj se z motnim očesom zazre sonce na zemljo, da se trudno nasmehnejo poslednje rože in so hiše mrtvaško blede in tihe. Mraz sili v sobe, ozračje diši po snegu.

Memento! Zemlja umira.

»Spomni se, o človek . . .« Ne da se. Presilne so sponde, ki te vežejo na življenje. Smeh otrok, vrvenje cest, utrip dela in luč domačnosti te obkrožajo, prizemajo nase, zajemajo duha in srce. Nikamor ne moreš. Prikovani, priklenjeni si na to svojo pot in dasi so včasih težki in skeleči okovi, vendar jih ljubiš in daljna ti je smrt. Ob mislih nanjo ti je težko. Kam? Ali umrjem kakor te rože ali usahnem kakor vodica na soncu ali ovenem kakor drevo in strohnim in razpadem v nič? Kam vse misli, kam želje in snovanje, kam polet duha in razmah načrtov in delo rok? V nič? Ne dá se. Živeti, živeti, za vsako ceno živeti, izživeti se do poslednje kaplje krvi.

Memento!

Črni konj grive se stresajo korakoma, črnega voza kolesa se vrtijo ko misli v no-

Premalo zemlje in preveč

Živel je bogat kmet. Toliko je imel sveta, da ga v pol dne ni obhodil, pa mu ga še ni bilo dosti. Imel je soseda; ta je bil siromak. Drugega ni bilo njegovega nego lesena koča in boren zelnik; ob meji so mu stale tri visoke, krive češplje. Ta zelnik je bodel bogatega kmeta v oči.

»Prodaj mi zelnik,« je rekel soseda. »Imeti ga moram, da bo ves svet moj vodé do hriba!«

Sosed ga je zavrnil: »Ne morem ti prodati zelnika. Kako naj živim brez njega, ko mi daje vsakdanjo hrano?«

»Če mi ga ne daš zlepa, ga boš dal zgrda,« je zagrozil kmet.

Pa se kmet domislil in gre h gosposki in toži soseda, da mu dela škodo, ker mečejo češplje ob zelniku svojo dolgo temno senco na njegovo — kmetovo — deteljo. Tako ga je tožil, potem pa je vesel svojih naklepov odšel z grajskim pisarjem v krémo.

Šele pozno zvečer se je dobre volje odpravil proti domu, pa ga je zajela na ravnem polju temna noč in zgrešil je pot. Hodil je in hodil, že davno bi bil moral biti doma, hotelo se mu je že dremati, pa ni vedel, kod ga nosijo trudne noge. Prišel je do sivega zidu, razveselil se ga je. »Ti so ljudje,« si je mislil, »naprej nisem k odpoprosim jih prenočišča.«

Taval je ob zidu, našel vrata, vstopil, storil nekaj korakov, se spotaknil in padel.

»Kaj vraga je to?« pravi in tiplje okrog sebe. Otiplje grob, otiplje križ: zašel je na pokopališče. Obide ga groza. Tačas v zvoniku udari kladivo, kmet šteje, našteje polnoči. A kaj je to? Po zadnjem udarcu se začne iznad grobov dvigati, širiti in naraščati skrivnosten šepet, zamolkel smeh, polglasen prepir.

Bolj mrtev ko živ sede kmet na grob in se prekrižja. Kar začuje tudi pod seboj iz zemlje glas: »Živec, debelec, kaj sediš na moji strehi?«

Kmet je zatrepetal: »Sveti šentjanž, samo to noč me še obvaruj! Saj vem, da sem hud grešnik.«

Iz groba pa se je zopet oglasilo: »Živec, debelec, ali si mutast? Kdo si, kaj delaš na moji strehi? Govori, da mi ne bo treba vstati in iti gledat!«

Kmet je zdrknil z groba, pokleknil in trepetaje rekel: »Jaz sem, jaz — krščanski človek sem, zašel sem, nemara sem preveč pil. Bog mi odpusti ta greh! Pri gosposki sem bil po opravih zaradi zelnika, ki mi ga sosed noče zlepa dati.«

»Ti si, ti? Zdaj te poznam! Glej, glej, sveta imaš premalo, praviš, in se boš pravdal zanj?« Tako se je zopet oglasilo iz groba, ob tem pa še čuden krohot, kakor da bi kdo grah iztresal. »Revež si, revež in meni se smiliš. Jaz sem bil tudi tak. Nikar mi ni bilo dosti zemlje! Zdaj je imam pa dovolj! Preveč je imam, v usta mi sili, v nos in ušesa. Veš kaj, kmet, ti imaš premalo zemlje, jaz je imam preveč: dajva, menjajva!«

Kmet je čutil, kako se pod njim dviga grob, in prešinil ga je smrten strah. Tačas pa je udarilo v zvoniku eno in kakor na mah je po grobeh vse utihnilo. Ko je šel zjutraj grobar dan zvonit, je našel kmeta nezavestnega ob grobu. Prenesli so ga domov in le počasi je okreval. Lasje so mu bili tisto noč osiveli.

Z ubogim sosedom pa se je poravnal in mu prepustil del svojega bogastva.

Fran Milčinski

Našim mrtvim

Nebo je zastrto s težkimi oblaki. Le tu in tam za hip posije medel sončni žarek. Turobno pojo zvonovi — redki zvonovi, ki jih je pustila vojna. Pokopališče — njiva božja je oživele. Zdi se, da je med križi pomlad kljub sivemu nebu in hladu, ki veje od vsepovsod. Val ljudi je zajel pokopališča. Tiho hodijo med vrstami grobov — molče in sklonjenih glav postajajo pred grobovi. Usta šepetajo tiho prošnjo: »Gospod, daj jim večni mir!« Med cvetjem, ki ga je natrgala ljubeča roka, migljajo svetli plameni drobnih svečk. Napisi na križih in spomenikih govore resnico:

»Smrt pobrati pod lopato, kar rodil je beli dan . . .«

V vsakdanjem življenju je toliko kričeče razlike, smrt pa izenači vse. Na njivi božji, pod isto odejo spijo bogati in revni. »Prah boš in pepel« — velja dosledno za vsakega človeka. Od smrti nas ne odkupijo kupi zlata . . ., pred njo nas ne obvaruje koža gladka . . .

V take misli zatopljeni hodimo med okrašenimi grobovi. Na ušesa udarjajo zvoki mrtvaške pesmi in obrednih molitev. Misel pohiti iz domačega pokopališča v kraje, kjer spe žrtve minule vojne. Zgrozimo se ob pošastnih številkah: 32 milijonov . . . Tudi naši očetje in bratje so med njimi . . . Kje? Daleč proč od nas — v Afriki, na nepreglednih ruskih poljanah, na francoskih, italijanskih, nemških tleh — v globočinah Oceana. Zabolj nas v dno duše, ko se spomnimo onih, ki so bili sežgani v nečloveških mučnicah: v Dachau, v Mathausnu, Auschwitzu in še drugod. Spomnimo se grobov neznanih žrtv po naših gozdovih in kraških jamah . . . Zemlja je napojena s krvjo in pognojena s človeškimi trupli, morda od granat raztrganimi do nespoznanja.

Kako radi bi položili cvetja na te naše, tako drage, a neznane grobove, jih pokropili z blagoslovljeno vodo in solzami, prižgali bi sveče in ob njih molili! Morda je že trava prerastla te grobove, ni več križa, ki bi spominjal, da tu počiva človek, ki je imel velike cilje, a je omahnil sredi poti. Le veter tuli po obširnih nekdanjih bojnih poljanah tožne žalostinke. Deževne kaplje, bičane od viharja, namesto blagoslovljene vode in solz padajo na grobove, mesto cvetja je odpadajoče rumeno listje pokrilo tihe zadnje domove in v jasnih nočeh svetle zvezde svetiljo mrtvim, ki daleč od doma v tuji zemlji čakajo vstajenja . . . Tudi tu je smrt zenačila vse, brez razlike narodnosti, rase in prepričanja. Drug ob drugem spe nekdanji sovražniki. Smrt pobrati vse . . .

Ljubezen ne pozna mej in ne daljav. Mrlič naši, kjer koli ste, v mislih smo danes pri vas. Slišimo vašo nemo govorico, vemo za vašo željo in prošnjo: »Pomagajte nam, vsaj vi, prijatelji naši . . .« Naše roke so sklenjene in usta izgovarjajo danes, na vernih duš dan, očenaš za očenašem s prošnjo: »Gospod, daj jim večni mir!«

Verujemo v vstajenje mesa in v večno življenje! Verujemo v zmago Resnice in Pravice, za katero so naši dragi dali življenje. Verujemo, da bo iz prelite krvi nekoč pognala rdeča roža ljubezni, ki bo vse ljudi vezala v občestvo otrok božjih.

Vernih duš dan je spomin naših rajnih, onih, ki so v domači zemlji, katero so nad vse ljubili, in onih, ki počivajo Bog ve kje, po širnem svetu. Je pa tudi vsem verujočim živ opomin k ljubezni med živimi, k ustvarjajočemu vzajemnemu delu. Mrtvi nas tega učijo. Okrim

JABOLKA

Jabolko je sad, o katerem z gotovostjo vemo, da je bil že v najstarejši predzgodovinski dobi hrana tedanjim prebivalcem naše zemlje.

Jablane so prvotno uspevale na obrobni ozemljih Sredozemskega morja in so jih od tu zanesli tedanji pastirski narodi po celi Evropi, od koder so se nato razširile po vseh delih sveta. Pri tem pa so nastajale vedno nove sorte in tako imamo danes mnogo sto in sto različnih jabolčnih sort. Samo v Ameriki je danes znanih okrog 8000 jabolčnih sort.

Jabolko je sad, ki ga vedno lahko uživamo brez vsake nevarnosti za zdravje organizma. Medtem ko razne druge vrste sadnih plemen povzročajo večkrat razne bolezni v prebavilih, je to zelo redko pri jabolku. Važen pogoj pri tem je le, da sad vedno dobro razgrizemo. Posebno je to še važno pri nezrelem ali pa še ne popolnoma zrelem sadju, ki vsebuje mnogo kisline. Ta bi mogla škodovati želodcu in črevesju, ako se ne pomeša dobro s slino.

V prejšnjih časih so odsvetovali bolnikom, ki so bili bolni na želodcu, da bi uživali jabolka. Danes pa nasprotno zdravniki svetujejo takim bolnikom uživanje jabolka. Zdrobljena v kašo vsrkava jabolčna hrana škodljive snovi, ki povzročajo bolezni v želodcu in pomaga tako k hitrejšemu ozdravljenju. Tudi otroci dobivajo poleg mleka kot prvo hrano nastrgana jabolka in jih z veseljem zauživajo.

Jabolko vsebuje 84% vode in 16% suhe snovi, ki jo sestavljajo razni nitrati, karbonati in fosfati.

V sadjarstvu je izredno velikega pomena sadna podlaga, kar pa mnogokrat pri nas sadjarji še vse pre malo upoštevajo.

Ako se jablana razvija iz semena brez vpliva in brez sodelovanja sadjarja in naraste v drevesce in drevo, to drevo ne daje sadov iste sorte, kot je bila ona, ki je dala seme za novo drevo. Navadno dobimo manjvredno sorto. Večina sadnih sort se namreč spet povrne k prvotni, nepožlahtnjeni sorti. Zato vzgajamo sadna drevesca iz semena samo pri marelicah, breskvah, slivah in češpljah ter orehih. Pa še pri marelicah in breskvah navadno ni gotovo, če bomo dobili iz semena dobrih sort spet tudi dobre sorte.

Ako vsadimo več semena iste zelo dobre jabolčne sorte in drevesca, ki zrastejo iz tega semena, ne cepimo, ne dajejo nova drevesa takih plodov, od kakršnih je bilo seme. Nova drevesa dajejo najrazličnejše sorte jabolčnih sadov: dobili bomo okrogle

in ploščate plodove, rano in pozno zrele plode, sladke in kisle, rdeče in zelene.

Edina možnost, vzgojiti posebno zaželeno jabolčno sorto, je v tem, da mlado »divje« sadno drevesce cepimo. Seme je samo zato, da iz njega zrastejo drevesne korenine in drevesno steblo, veje pa morajo zrasti iz cepljene mladike ali iz cepljenega popja.

Jabolčno drevo ima dolgotrajno življenje in rodi še dobro do visoke starosti. Mnogo je dreves, ki dajejo dobre pridelke tudi 50 let, ako so seveda ta jabolčna drevesa pravilno oskrbovana in negovana.

Ko jabolko odtrgamo z drevesa, plod živi naprej, jabolko diha. V plodu se vršijo še razna presnavljanja, jabolko v shrambi še živi naprej in postaja vedno okusnejše. Vse seveda do gotove mere. Zdravje jabol-

čnega sadu je odvisno od tega, kako sad diha.

Čim bolj hitro jabolko diha, tem hitreje se vršijo razna razkrajjanja v plodu, tem manj časa jabolko ostane zdravo, tem preje se pokvari. Ako zmanjšamo torej pri jabolkih jakost dihanja, povečamo s tem trajnost jabolka.

Ako hranimo jabolka v prostorih, ki so nasičeni z gotovimi, n. pr. žvepljenimi plini, se s tem zmanjša presnavljanje v jabolčnih plodovih tudi samo na eno petino in še več. Plod ostane na ta način dolgo časa svež in sočen. Izračunali so, da je zrak v notranjosti jabolčnega ploda močno stisnjen in da bi ta zrak pri normalnem pritisku zavzema 48-kratno prostornino jabolčnega sadu.

Zelo je različno, koliko sadja dobimo od enega jabolčnega drevesa. Odvisno je od podlage, odvisno od sadne sorte, odvisno še posebej od lege in kakovosti zemljišča, kjer raste sadno drevo. Seveda je pridelok odvisen tudi od velikosti drevesa. Pa tudi veliko drevo daje le male pridelke, ako drevo ne negujemo, mu ne gnojimo in ne

zadiramo ter ne uničujemo raznih sadnih škodljivcev.

Tudi velikost jabolčnih plodov je zelo različna. Navadno so plodovi mali, ako je drevo preveč obloženo s sadjem in nima zadosti hranilnih snovi v zemlji.

V nekaterih krajih je jabolčni sad poseben cenjen. Gotovo je jabolko ena najboljših sadnih sort. V Londonu n. pr. daje vsako leto že skozi 200 let zveza sadnih trgovcev poleg drugega sadja mestnemu županu še posebej izbrana jabolka. To je stara navada, ki se je ohranila še od takrat, ko so dobili sadni trgovci na londonskem trgu posebne predpravice.

V mnogih krajih so na jabolčno drevo vezani posebni običaji, kar je znak, kako priljubljeno drevo je jablana. V pokrajini Cornwall na Angleškem prirejajo v posameznih krajih v jeseni cele procesije do jabolčnih dreves, ki so jih prej priznali kot najboljša in najrodnejša drevesa. Ta drevesa poškopijo z novim jabolčnim sokom (moštom) in obmetavajo s pečenimi jabolčnimi sadovi; pri tem pa plešejo okrog drevesa in prepevajo.

V nekaterih krajih Belgije mečejo v višini v jablane goreče baklje v veri, da si s tem zagotovijo boljše pridelke v jeseni.

V zelo mnogih krajih Evrope in tudi pri nas je navada, da zasadijo ob rojstvu sina jabolčno drevo. To drevo nato posebno skrbno negujejo v prepričanju, da ugoden razvoj in lepa rast drevesa vpliva tudi na razvoj in zdravje otroka.

Jabolčni sadovi so na zunaj zelo različni po obliki in barvi. Zlasti barva je v zadnjih dveh desetletjih popolnoma spremenila sadno trgovino ali pa vsaj zelo vplivala na njo.

V mnogih krajih so potrošniki raje kupovali zelo draga ameriška, zlasti kalifornijska jabolka, ki so bila živo barvana kot pa domače sadje, ki je imelo sicer boljše okus, ugodnejšo ceno, ni pa bilo tako živo barvano.

Tako je mogoče n. pr. na severno-italijanskih sadnih trgih v Turinu, Milanu, v Benetkah, pa tudi v Trstu, ki bo najbrž važno tržišče za naše proizvode, za višjo ceno in v večjih količinah prodati jabolka srednje kakovosti, ki so pa lepe rdečkaste barve, od nebarvanih, četudi kakovostno prvovrstnih zimskih kalvilov.

To je bil tudi povod, da se je v zadnjih letih pri nas razširila preje nepoznana jabolčna sorta »jonatan«, ki ima krasne rdeče barvane plodove.

Tu se je spet pokazalo, kako mora proizvajalec upoštevati želje potrošnika, če hoče dobro in lahko prodati svoje blago.

Vse to se danes pri nas še pre malo upoštevava, bo pa na to potrebno zelo paziti v prihodnosti, če bodo naši proizvajalci sadja hoteli tekmovati pri prodaji jabolka s sadjem iz naprednejših sadnih okolišev

Kako se obvarujemo okužitve

Da se ne okužimo, je treba predvsem splošne telesne snage. Človeška koža je najbolj izpostavljena vsakovrstni nesnagi, ki je okoli človeka. Narava je torej odločna zahteva, da se človek obvaruje te nesnage z umivanjem, in sicer vedno z milom, zakaj milo je že samo po sebi razkuževalno. (Trenutno je to sicer težko izvedljivo radi pomanjkanja mila; a upajmo, da se bo kmalu obrnilo na boljše.) Tudi las ne smemo zanemarjati; zakaj ravno med lasmi in v bradi se nabira največ prahu in nesnage. Nekateri mislijo, da lasje radi izpadejo, ako jih umivajo; toda to mnenje je popolnoma napačno. Čim čistejša je obrasla koža, tem laže in tem bolje se razvijajo lasje.

Ena izmed najvažnejših zahtev pa je ta, da so roke s n a ž n e. Z rokami se človek dotika vsega; zato je umevno, da z rokami tudi lahko prenaša vsakršno nesnago. Semkaj spada tudi stalno snajenje nohtov; zakaj za neosnaženimi nohti je celo skladišče kalij. Z umazanimi rokami in nohti prenašajo ljudje največ nalezljivih bolezni nase, ker se praskajo po koži, ker nosijo hrano v usta itd. Vsakdo naj si večkrat na dan umije roke, osobito pa, kadar pride iz stranišča; ta navada mora preiti vsakomur v meso in kri.

Nadaljnja zahteva splošne snage je ta, da si redno snajimo in razkužujemo usta in nos. Osobito v ustih in tukaj predvsem v gnilih in nesnažnih zobeh gnezdi celo kolonije bakterij, ki v neugodnem primeru

preidejo dotičniku v telo ter ga okužijo; lahko pa se s slino itd. tudi prenašajo na druge. Negovanje ustne dupline in zob je neizogibno potrebno ne samo z ozirom na splošno zdravstveno stanje dotične osebe, nego tudi z ozirom na prenašanje eventualnih nalezljivih bolezni.

Poleg splošne telesne snage je ena glavnih zahtev ta, da si mora vsakdo utrditi in okrepiti telo, bodisi s športom, bodisi s telovadbo ali pa kako drugače. Zakaj čim krepkejši je človek, tem večje odporno silo ima, tem uspešneje se brani njegovo telo zoper vsako okužitev.

Poleg telesne snage in utrditve telesa je treba za uspešen boj zoper nalezljive bolezni tudi zahtevati, da so stanovanjska, delavnice in sploh vsi zaprti prostori, kjer bivajo in delajo ljudje, zgrajeni po vseh modernih higijenskih načelih. Taki prostori morajo biti zračni, svetli, vedno snažni. Stranišča, greznice, kanalizacija, vse to mora biti pravilno izvedeno in vedno v dobrem stanju. Ljudje morajo biti preskrbljeni z neoporečno vodo.

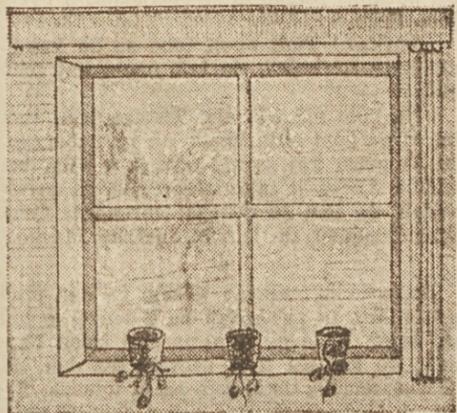
Hrana bodi po možnosti zadostna, pripravljena tako in v toliki množini, da zadošča bodisi za takega, ki opravlja težko delo, bodisi tudi za takega, ki se bavi z duševnim delom. Omeniti je naposled, da pijanje vode je potrebno vsako odporno silo zoper bolezni; zakaj alkohol povzroča degeneracijo vseh organov, važnih za življenje, da se v potrebi ne morejo braniti zoper bolezni.

Ženski kotiček

Razdelitev in oprema stanovanja

Udobnost, ličnost in praktičnost stanovanja zavisi predvsem od dobrega okusa gospodinje. Proč z vso navlako in ničvrednim kičem. Preprostost, skromnost, skladnost in uporabnost je naše vodilo.

Pri razdelitvi notranjih prostorov moramo upoštevati strani neba. Gospodinjski prostori (kuhinja, shramba, klet) naj bodo na senčni (severni) strani. Stanovanjski prostori pa na sončni (jugovzhodni) strani. Pri načrtu mora odločiti praktičnost. Prostorji morajo biti tako razdeljeni, da odpadajo nepotrebna pota, (arhitekti naj upoštevajo želje in nasvete razumnih gospodinj).

Okna v stanovanju morajo biti dovolj velika in visoko vzdana (zračenje). Ne smemo jih zasenčiti s cveticami, s trto ali zastori, zlasti če so majhna. Pregovor pravi: »Kamor ne pride svetloba, zrak in sonce, tja hodi zdravnik.«

Stene sob naj bodo bele ali vsaj svetle barve, le v večjih prostorih poslikane.

Tla so lahko iz različne tvarine. Za kmečke razmere najprimernejša so lesena tla iz navadnih desk, ki se dajo dobro snajiti in razkužiti, če je treba, in naj bodo brez špranj (ladijska tla).

Tlakovanje stanovanja. Tlak napravi stanovanje lepo. Biti mora čedno izdelan in v redu vzdrževan. Je velikega pomena za zdravje in estetiko (: če je narejen po zahtevah higijene — ne premrzel, ne pretrd in če se da lepo in lahko snajiti).

Imamo: lesena tla. Za vse vrste lesenih tal mora biti les dozorel in suh.

a) Navadna lesena tla: so uglajene deske, pribite na tramove. Vsak dan jih snajimo z brisanjem z močno ožeto krpe in pometanjem; temeljito z ribanjem. Ribamo v smeri lesenih vlaken, dobro splaknemo s čisto vodo in zbrišemo. Po končanem delu napravimo prepih, da se tla hitro in dobro posušijo.

b) Naoljena lesena tla: navadna tla napojimo z oljem. Pometamo jih z žaganjem. Snajimo kot navadna lesena tla, ribamo redkeje, od časa do časa odtegnemo olje nadomestimo. Za oko niso lepa, a so trpežna, primerna za prostore, kjer se veliko hodi (dvorane, čakalnice itd).

c) Pleskana lesena tla: zgajena tla prevlečemo z poljubno oljnato barvo (rjavo, rdečkasto). Niso za prostore, kjer dosti hodimo. Vsak dan jih snajimo z brisanjem s suho krpo in pometanjem. Temeljito ribamo z mehko krtačo in mazavim milom. Dobro izplaknemo, zbrišemo ter ko se posuše, namažemo z lanenim oljem. Lahko jih mažemo z voščeno pasto kot parkete.

č) Parketna tla: so sestavljena iz hrastovih ali bukovih deščic na cementni pod-

lagi. Vsak dan jih pometamo (z omelom) in zbrišemo prah z mehko, suho krpo. Po potrebi skrtamo. Pri temeljitem snajenju postrgamo umazano mažo z desk z jeklenimi stružci v smeri lesenih vlaken. Nato odstranimo prah, namažemo tanko z voščeno pasto in jih čez kako uro skrtamo, nato še zbrišemo z volneno krpo.

d) Linolejska tla so primerna za sprejemnice in umivalnice. Pri nakupu izbirajmo boljše linoleje. Linolejska tla niso posebno trpežna, so pa lahko snažljiva. Vsak dan jih izbršimo z vlažno krpo. Temeljito jih umijemo z mazavim milom; (odtegnjeno maščobo nadomestimo z oljem ali mlekom).

e) Cementna tla so primerna za kleti in pralnice.

f) Kamenita tla: so močna in se dobro snajijo. Pač pa so mrzla in trda. Hoja, zlasti stanje na njih močno utruja. Snajimo jih z ribanjem.

g) Tla iz četveroglate opeke: so za večje. Umivamo in ribamo jih.

Poznamo še ksilolitna, asfaltna, mozaik tla, parkete iz plutovine itd.

Stanovanjski prostori

Hiša ali družinska soba:

je v vsaki kmečki hiši glavno zatočišče — prostor, kjer se shajamo zlasti v deževnem in zimskem času. Je navadno obenem obednica. Opremljena naj bo praktično, da ostane prostorna.

Sem spada: raztegljiva velika miza s predalom (v katerega spravimo namizni pribor in prt), z obstenskimi klopmi, omarica (mizica) za šivanje, knjigovodstvene in domače lekarniške potrebščine, (praktične in v navadi so vzdane omarice; če je v sobi tudi šivalni stroj), polica ali omara s knjigami ali časopisi, kamor ima dostop vsak družinski član, da lahko čita. Tu ima svoje mesto velika kmečka peč, ob njej klopi (blazinic, pljuvalnik) in omara s namizno posodo. Pristno slovensko hišo krasi skrinja. Častno mesto v družinski sobi zavzema križ.

Pohištvo mora biti praktično (gladke

ploskve) trpežno in lahko snažljivo (lužno, pleskano — mizna plošča javorjeva).

Družinska soba naj se še prav posebno pridno in resno čisti. Vse naj bo vedno na svojem mestu in snažno. Tla naj bodo lesena in čista, stene in zavese sveže in svetle. Krasi naj jih nekaj lepih velikih slik.

Spalnica: mora biti prostorna, svetla, zračna in čista. Za njo se naj odloči največji prostor v hiši. Naj ne bo natrpana.

Glavna oprema: postelja, nočna omarica, omara za obleko in perilo, miza s nekaj stoli in, če ni umivalnice posebej, kvečjemu še umivalnik.

Delavno obleko in čevlje odlagamo pred spalnico (pot — nesnaga).

Postelja: posteljnjak je lesen ali kovinast (naj bo nizek). Za nas je pripravnejši leseni (najboljši vezan les ali masivna izdelava), ker je cenejši in toplejši.

Kovinski posteljnjaki so silno dragi in mrzli, pač pa se lahko snajijo.

V posteljnjak pride podlaga (deske, mreža ali vzmeti). Najboljša podlaga je mreža (medeninasta). Prgnemo jo s papirjem, zaključimo ali kocem, nato položimo žimnico, ki je napolnjena z žimo, morsko travo-agavo, slamo ali koruznico i. dr. Najboljše napolnilo za žimnice je žima. Ta je pristna, če jo stisnemo, se mora vrniti v prvotno lego, ko jo spustimo. Čim daljša in prožnejša je, tem finejša je. Lahko si preskrbiš tudi sama (ščetine, konjske grive, konjski rep). Skuhaš jo v milnici, dobro splakneš, izžmeš (v rjuhi), spleteš v kite in posušiš.

Poznamo eno- in trodelne žimnice. Boljše so zadnje. (: enakomerna obraba!) Za trodelno žimnico rabimo 15 kg žime, za enodelno 12 kg.

Slamariče: so napolnjene s slamo, različno travo, najboljše z ličkanjem.

Žimnico prgremo z rjuho (domače platno!).

Odeje: uporabljamo prešte, napolnjene z vato, predivom, puhom ali volno. Imeti morajo prevleko, ker jih sicer težko čistimo. (Volneni koci so izborni za odeje.)

(Dalje prihodnjič.)

Za naše gospodarje

Družinsko kmečko gospodarstvo

IV. PRELEVITEV KMETA V POLJEDELCA

Spolni kulturni razvoj zadnjih stoletij je povzročil, da se je tudi na našem podeželju že marsikaj spremenilo: marsikaj v dobro, mnogo stvari pa tudi v škodo posameznika in celote.

Stalno naraščajoče število prebivalstva (za Evropo cenijo, da je štela leta 1700 110 milijonov, leta 1800 187 milijonov in leta 1900 406 milijonov, torej skoraj štirikrat več kot leta 1700) je stavilo tudi na kmeta kot glavnega prehranjevalca človeštva vedno večje zahteve. Vsakdo ve, da zemlja pri primerni delitvi dela ter uporabi strojev in umetnih gnojil več rodi kot brez tega.

Zato je tudi kmet moral opustiti stari način obdelovanja zemlje, nobenega kosa zemlje ne more več pustiti v prahi, da bi si zemlja odpočila. Kmet se je moral začeti učiti kemije, ki ga uči o sestavi zemlje, moral je začeti uporabljati tudi bencinske in električne stroje, ki so mu vsilili novo hitrost dela, moral je začeti računati, da je bila razlika med izdatki in prejemki zanj ugodna, sicer ni mogel plačati davkov, ki stalno naraščajo itd. Skratka: prejšnji mir in zaključnost v krogu družine in vaškega občestva sta izginili. Tudi kmet je moral začeti kalkulirati kot industrijski podjetnik ali trgovec in vsaj del svoje kmetije usmeriti v proizvodnjo za prodajo na trgu. Ker ga nihče ni na ta prehod pripravil, se je mnogokje primerilo, da je nova doba uničila sociološko posebnost kmečkega stanu, kakor smo jo orisali v poglavju o pomenu kmečkega stanu za družbo (glej: »Koroška kronika« štev. 42, stran 6) in kakor jo je mojstrsko orisal slovenski socialni pisec dr. Jeraj v knjigi »Naša vas«, ki je pred leti izšla v Mariboru.

Naj navedemo samo nekaj potez novega človeka, ki ga najdemo mnogokje tudi že po naših vaseh: tak človek izgublja naravni odnos do narave, ki mu ni več odprta božja knjiga, marveč samo še sredstvo, kako bi kar največ iz nje izžlel. Njegova zavest povezanosti z vaško in župnijsko skupnostjo slabi, svoboden hoče biti, ne da si ničesar več dopovedati in že družinske vezi so mu postale breme. Vedno bolj postavlja sebe v središče svojih delavnih načrtov. Glavno je, da gre njemu dobro, kaj mu drugi mar. Tudi lov za neprestanim uživanjem v zunanjih zabavah (kino, ples, gostilna, kartanje) spodriva prejšnje iskanje razvedrila pri knjigi, v osebnih razgovorih, v doživljanju bogastva narodnih pripovedk, zgodb, rekov in pesmi, vedno bolj glasno zahteva zase vedno več pravic in pozablja, da ga do pravice opravičuje šele opravljena lastna dolžnost. Kmetije ne smatra več za gospodarsko podlago življenja svojega rodu in s tem tudi naroda, marveč za sredstvo za dosego kar se dá velikega dobička. Zato mu ni nič

mar, če se seli drugam, če le upa, da mu bo tam bolj neslo. Ker mu dežela ne nudi toliko užitka kot mesto, marveč več in slabše plačanega dela kot tovarna, zapuščajo mnogi kmečke hiše, ki so že nad tisoč let bile najtrdnjše opora naroda. Sedaj pa ni več nikogar, ki bi hotel prevzeti to glavno oz. slavno dediščino, ki je za narod nujno potrebna, če se hoče obdržati pri življenju.

To spremenbo, ki se dogaja bolj ali manj neopazno tudi že po naših vaseh, imenujejo znanstveniki prelevitev kmeta v poljedelca. Če bi ta razvoj zajel večino kmečkega prebivalstva, je narod kot celota zapisan smrti. Te naloge, ki pripada v okviru naroda kmečkemu stanu, ne more izvršiti nihče drugi kot samo kmet. In če kmet odpove in se prelevi v nekaj drugega — v poljedelca, kar pomeni sociološko prevzem tipično meščanskih nalog v družbi, v kolikor so upravičene in v kolikor

Važnost sadjereje

Ali ste že kdaj premišljevali, koliko koristni imamo od sadjarstva? — Ne? — Pa bi bilo prav, da bi to reč malo preudarili, ker bi se potem bolje zavedali, da se sadjarstvo tudi glede tega močno razlikuje od drugih kmetijskih panog.

Navadno iščemo v kmetijstvu predvsem materialnih (gmotnih) koristi. Za idealne dobrine se malokdo briga. Pri večini kmetijskih panog tudi niso tako očitne. Posebno izjemno stališče zavzema v tem oziru razen čebelarstva zlasti sadjarstvo.

Materialne koristi, ki nam jih prinaša sadjarstvo, so znane vsakomur, dasi tudi tudi teh ne cenimo zadostno; kajti sicer bi se z veliko vnemo oprijeli umnega sadjarstva. Še manj pa upošteva sadjar po poklicu idealno plat sadjarstva, dasi ga v tem oziru ne doseže nobena druga panoga. Zato pa ima baš sadjarstvo izmed vseh panog največ ljubiteljev, ki sadjarijo zgolj iz ljubezni — niti ne toliko do sadja — kakor do sadnega drevja in iz ljubezni do zelo zanimivih sadjarskih opravil, neglede na materialni dobiček. Saj je ni panoge, ki bi nudila skozi vse leto toliko plemenite zabave, toliko pobude in čistega veselja, kakor ga nudi ravno »prijateljsko« občevanje s sadnim drevjem.

Kako zanimivo je že opazovati sadno drevo v rani spomladi, še predno ozeleni. Tu se vsak dan očitneje loči debelo cvetno brstje od listnega in lesnega popja. Kolika pa je šele privlačna sila sadnega drevja, ko se jame to brstje razprezati in se drevo odene v snežnobelo ali rožnatordečo svatovsko oblačilo. Pa teden pozneje ali dva, ko se cvetje osuje in se jamejo kazati drobni plodovi, ko drevo ozeleni in bujno poganja mladje po vejah in vejicah! Kdo

niso že znak razpadanja kulture (n. pr. lov za uživanjem vseh vrst in zanemarjenje dolžnosti), potem je trdnost narodove kulture v temeljih ogrožena.

S tem pa ni rečeno, da kmet ne sme izkoristiti zase pridobitev moderne tehnike. Nasprotno, uporablja naj vse, kar mu bo olajšalo oskrbo družine in naroda na kar se dá majhnem prostoru, da bo na deželi prostora še za nove naseljence in za osamosvojitve kmečke mladine tudi v primerih, kjer je na domu več otrok. Toda kmet ne sme postati suženj stroja, kakor sta postala meščan in delavec. Na deželi se ta proces zaslužjevanja človeka in duha stroju in snovi pri nas šele začena, zato bo lažje preprečiti škodo, kot pa jo bo popraviti pri meščanstvu in delavstvu.

Najboljša sredstva, kako združiti napredek tehnike z glavno nalogo kmečkega stanu v okviru naroda, so zavestno vzbujanje smisla za to važno nalogo kmečkega stanu, poživitev vere v resnično vrednoto kmeta, oživitve zdravega kmečkega ponosa, gojitev stika z naravo, vzbujanje spoštovanja pred življenjem, poglobitev vere, da postane iz izročila vsakomur osebna potreba, spojitve medsebojne pomoči med sosedi, poživitev vaške skupnosti in farnega občestva itd.

ne bi z veseljem opazoval sadnega drevesa poleti, ko se plodovi bolj in bolj debele, ko se pričnejo barvati in ko naposled dozoriijo in vabijo v trgovatev?

Prav tako so zanimiva in pobudna razna dela v sadjarski stroki. Kaj je zanimivejše nego požahnujevanje sadnega drevja, obrezovanje, vzgoja lepih oblik, preskušanje tujih ali celo vzgoja novih vrst sadnega drevja? Vse to so lahka opravila, ki ne povzročajo nikakih niti denarnih niti duševnih naporov, ampak blagodejno vplivajo na duha in so le v razvedrilo in veselje. Čim dalje se bavimo z njimi in čim globlje prodre naš duh v skrivnostne prirodne pojave, tem zanimivejša so.

Vseh omenjenih duševnih užitek, ki jih nudi sadjarstvo, bi bil lahko deležen vsak preprost sadjar, ki ima le količkaj smisla za naravo in njeno preudovito snovanje. Še mnogo več veselja pa ima sadjar — ljubitelj, ki mu je materialna korist postranska stvar, idealne dobrine pa prva. Te vrste sadjarji goje posebno radi pritrčno sadno drevje v lepih, pravilnih oblikah. V oskrbovanju sadnega drevja grede celo tako daleč, da vedo za vsak brst, kaj bo iz njega, da opazujejo vsako vejico, kako raste in jo navajajo, da se razvija tako, kakor zahteva prostor in natančno določena oblika drevesa. Ne samo vsak letni čas, ampak tudi vsak dan jim prinaša novega veselja in nove pobude. Na ta način se lahko bavi s sadjarstvom vsak, ki ima le skromen vrtiček, kamor posadi nekoliko pritrčnih sadnih dreves, ali pa tujdo steno, kjer bi rastele sadni špalir. Še celo tistemu, ki nima niti peči lastne zemlje, ni treba, da bi se popolnoma odrekel temu veselju. Saj sadno drevje v majhnih oblikah še da gojiti tudi v loncih, ki jih postavimo ali

še bolje potopimo v zemljo kamorkoli na planem v bližino svojega doma.

So pa še druge idealne koristi, ki jih nudi sadjarstvo. Teh se zavedamo še manj in jih tudi manj upoštevamo. Intenzivna gojitev plemenitega sadnega drevja jako ugodno vpliva na vzgojo in oplemenitev srca. Kakor pravijo o čebelarjih, da so vobče dobri ljudje, tako lahko trdimo, da sadjar ne more biti hudoben človek.

Brez dvoma so obširni in lepo oskrbovani sadovnjaki žive priče ne samo materialnega blagostanja posameznih pokrajin, ampak tudi priče kulture in srčne izobrazbe njih lastnikov in oskrbovalcev. Ali ne čutimo vsi, kako tuj in mrzel je dom brez sadnega drevja in nasprotno, kako prijetna je domačija, ki jo obdajajo lepi sadovnjaki?

Končno je gojitev sadnega drevja tudi v estetskem oziru velikega pomena. Ne samo to, da vzgoja in skrbno negovanje sadnega drevja ugodno vpliva na razvoj estetskega (lepotnega) čuta posameznega sadjarja, ampak lepi sadovnjaki so tudi najučinkovitejši okras naših domov, naših vasi in sploh vse pokrajine.

Letošnja trda zima

Ameriški minister za kmetijstvo Clinton Anderson je izjavil na letnem zborovanju ameriških kmetov, da je letošnja prehranbena kriza resnejša od lanske. Povod temu so predvsem letošnje vremenske razmere, ki so vplivale izredno neugodno na žetev v Evropi.

Berlinski protestantski škof Anton Dibelius, ki je bil dva meseca na potovanju v Združenih ameriških državah, je izjavil, da računajo Nemci s tem, da bo letošnja zima najtrša in najhujša v celem njihovem življenju.

Iz Češkoslovaške

Češkoslovaški finančni minister dr. Jaroslav Dolansky je predložil ministrskemu svetu v odobritev načrt zakona o obdavčenju milijonarjev. Vlada je odobrila zakon po 7 tedenskih ostrih razpravah. Zakon predvideva postopno obdavčenje vsega premoženja, ki presega vrednost 1 milijon Kčs in ako ima lastnik poleg tega premoženja še dodatni letni dohodek najmanj 50.000 češkoslovaških kron (1 šiling = 4,5 Kčs). Obdavčenje znaša 2 — 20%. Pri tem je prizadetih okrog 12.000 oseb.

Razen tega bo vpeljan še dodatni davek v višini 20% dohoda ne od vseh dohodkov, ki so obdavčeni in ki v letu 1947 presegajo 240.000 Kčs. Poleg tega bodo v celoti, 100% obdavčeni, torej odvzeti vsi čisti dobički od novembra leta 1945 naprej, ki presegajo znesek 300.000 Kčs. S tem hočejo prizadeti one, ki so si največ dobička naredili na »črnem trgu«.

Z vsemi temi dohodki bo vlada plačala odškodnino kmetom, ki znaša vsled dolgotrajne suše okrog 7 milijard Kčs. Ako bodo vsi ti davčni predpisi in dohodki od njih presegli vsoto, ki je potrebna za podporo kmetom, bodo prebitek nakazali valutnem skladu.

Tudi na Češkoslovaškem se morajo boriti z naraščanjem cen. Tako je znašal indeks cen na veliko ob začetku vojne leta 1939 že 164 in je narastel v letu 1946 na 287, začetkom oktobra letos pa je dosegel že točko 303.

JANEZ JALEN:

Ovčar Marko

20.

Marko je moral obmolkniti, ker so začeli hvaliti njega, nakar je Cena ukazal Ančki prinesiti še en bokal.

»Kakor stari Jernej je Marko; še poseka ga včasih. Ali še pomnite, kako je Jernej znal pripovedovati o gorah in živini, o duhovih in strahovih in koliko storij je vedel. Marko, povej nam še ti kaj!«

In niso odnehali, dokler se ni Marko vdal in začel:

»Živela je kraljična, lepa kakor jutranja zarja. Za doto ji je oče, ki je vladal pol sveta, namenil tri voze zlatá in devet deželá. Kraljeviči in cesarjeviči, grofje in baroni so jo snubili, pa ni nikogar marala.

Nekoč je v gorah zašla in zdrknila v globok prepad. Od lakote in žeje in od strahu in ran bi bila umrla, če bi je ne bil rešil mlad pastir, v katerega se je kraljična zaljubila in on v njo, tako da je želel biti pastir vitez, kraljična pa pastirica. Ker se nista mogla vzeti in ker bi kraljična rada postala kraljica, nerada pa ostala samica, ji je pastir svetoval, naj obljubi roko španskemu kraljeviču, katerega so izmed vseh snubačev najbolj hvalili in ki je bil v kraljično noro zabljubljen. No, in —

Pastirja je ljubila, s kraljevičem se možila.

Za god ji je kupil ženin rož, iz zamorja pripeljanih; z zlatom jih je odtehtal. Pastir pa ji je natrgal šopek po strmih skalah. Kraljična se je bolj razveselila pastirjevega vezila kakor kraljevičevega. Španca je to

zbdlo. Pozabil je, da bi brez pastirja kraljična ne bila njegova nevesta in bi jo bili že davno krokarji in kavke obrali do belih kosti, pa je udaril vprčo kraljične pastirja z bičem v obraz, naščuval nanj svoje pse in ukazal hlapcem, naj ga ujamejo in do smrti zbičajo. S krvavim obrazom je pastir ušel v take strmine, da nihče ni mogel za njim, in je z višine pljunil na pse in hlapce. Kraljična je špancu zagrozila, da ga ne bo vzela, če se ne spravi s pastirjem. Pa ji je znal domišljavi črnih dopovedati, da mora pravzaprav pastir prositi njega oduščenja, zato, ker je pljunil na njegove pse.

Pri poroki je želela imeti kraljična v laseh najlepšo očnico. Sporočila je to željo pastirju, ki je, da bi je ne užalil, brez obojavljanja zlezal v strme stene in odrgal očnico, kakršne še ni videl. Ko se je vračal, mu je spodletelo; padal je od police do police in obležal ubit na dnu stene. Iz njegove mrtve, krčevito stisnjene desnice so izvili kraljični odposlanci prelepo očnico, katero je oškropila ena sama drobna kapljica pastirjeve krvi. Prinesli so cvet na grad. Pastirjevo smrt pa so zamolčali.

Ko je pa pred poroko kraljevski nevesti kot zadnji okras prva spletična zateknila v lase prineseno najlepšo očnico, se je kraljična, lepa kakor jutranja zarja, spremenila v kačo, ki se je med jokom in grozo povabljenih svatov odplazila v gore.

Pastirja kralj ni pustil pokopati. Sežgali so ga, češ, da je bil čarovnik. In burja je raznesla njegov pepel po skalah, globelih in meleh.

V steno, s katere je nesrečni pastir padel in se ubil, je priplezal čez sedem let drug pastir, zaljubljen v brhko majerco in ona v njega. Fant bi bil rad razveselil svojega dekliča z lepo očnico. Naletel je na

vrtinec očnic. Srednja roža je bila velika. Pod cvetjem pa je bila zvita kača. Pastir, ki je poznal navade kač, je cvet spretno odrgal. Tisti trenutek se je kača spremenila v kraljevsko oblečeno nevesto, ki je izpregovorila: »V kačo ukleta kraljična sem; zato, ker sem pastirja ljubila, pa se s kralji možila. Ker si imel dovolj poguma, da si snel prelepo očnico iz mojih las, te prosim, vzemi me še za ženo, da bo konec moje ukletve. Za to dobiš tri voze zlatá in devet deželá.«

Pastir pa je odgovoril: »Kakor jutranja zarja si lepa, kakor kraljica iz Sabe bogata. Moja žena pa ne moreš biti, ker ljubim drugo, ki ni tako lepa kakor ti in nič nima. Prav zanjo sem odrgal to prelepo očnico, pa ji je sedaj ne bom nesel.« Zamahnil je z roko in vrgel cvet v strmino.

Kraljična je vdano uklonila kronano glavo in voščila: »Bodita srečna, ti in tvoja majerca. Sedaj vem, kako sem zaslužila pokoro.«

Ko je to priznala, so ji zrastle peroti in kakor angel je plavala nad vrtincem cvetja, katerega je, v kačo ukleta, varovala sedem dolgih let. Očnice pa so hipoma dozorele in veter je dvignil iz rož seme. Bilo ga je za majhen oblak, ki je obkrožal kraljično in se kaj kmalu izobilčil v ubitega pastirja. Kakor dva angela sta odplavala ukleta kraljična in ponesrečeni pastir proti nebu.

Prav tisti hip so Turki privezali v boju ujetega španskega kraljeviča za rep razdivjanemu konju, katerega so zapodili po okrvavljenem bojišču.

Pastir pa in njegova majerca sta se vzela, nista vse življenje nič imela, pa sta vkižub temu vse otroke lepo preskrbela; dvanaajsti je postal celo škof.«

Povest je vse tako prevzela, da so, ko je Marko nehal pripovedovati, še naprej molčali. Potem so pohvalili Marka, nato so pa pričeli modrovati in so ugenili, da bogati ljudje dokaj prej kaj narobe naredijo kakor revni. Kadar se jim pa njih presita modrost oteplje, sami niso nikoli nič krivi, ampak vedno dolže druge.

»Če bi človek naletel na tako v'leto kraljično in na njeno doto, kaj, Marko?«

»Za tistega bi ne bilo napačno, kdor nima svojega dekliča. Kdor ga pa ima, je pa bolj prav, če ne naleti, ker kraljično pustiti bi bilo pusto, vzeti pa tudi pusto.« Marko se je spomnil tistih dni, ko je skušal pozabiti Ančko in se sprijazniti s Frčejevo Rezo.

»Ančka! Tudi okoli tebe se bo kmalu smukalo snubačev, da boš imela kaj izbirati.«

»Ne bom nič izbirala. Tistega bom vzela, ki ga bom rada imela, ali pa nobenega. In če grem koj izpred oltarja z njim beraič.« Ančka je tako odgovorila, da so vsi vedeli, da ima že nekoga izbranega. Cena je tudi ugenil, da je tisti »nekdo« Marko.

Soparno in zagatno je bilo na dan pred sveto Ano in pri krah na Zelenici so bili vsi žejni. Voda pa se je na poti izpod Vajneša do kopišča tako segrela čez dan, da je pač zmočila usta, žeje pa ni ugasila. Trelejeva Meta je šla pod noč s škafofom prav k izviru po ledeno mrzlo vodo, ki teče iz skale, kakor bi jo bil Mojzes s palico pritrkal.

Pri studencu je sedel tretjinek Tevž. Ni bil dobre volje.

Meta ga je ogovorila: »Kaj pa se ti potikaš pod noč tako daleč od koč?«

Izpod domače lipe

SELE

Dva tedna zaporedoma smo imeli nena- valne delavce. Finančni urad v Celovcu je poslal sem svoje uradnike, da bi nasekali les, s katerim bo menda mogoče priti do premoga za urad. Gospodje so se pogumno lotili dela, prav po udarniško, ki jim pa ni šlo tako gladko od rok kakor našim iz- urjenim drvarjem. Zato tudi uspeh ni do- segel določene količine. Nekaj teh gospo- dskih drvarjev so zadele tudi manjše nezgo- de, zato so se kot »invalidi« in žrtve svo- jega poklica predčasno vrnili na svoje pravo službeno mesto. Uradnice niso vzele v roke sekir in žag, marveč kuhalnice in so skrbele za telesno dobrobit svojih tovari- šev. Vsekakor pa je bila ta akcija prijetna sprememba za vse.

Letos so bile pri nas zgrajene tri nove hišice. Drvar Jakob Pegrin je čutil, da je za njegovo številno družino stanovanje pri Eg. Trklu le premajhno. Zato si je z mar- ljivimi rokami postavil lasten domek. Ta stoji nad Trklom pod bregom, zato je nje- govo hišno ime »pri Podbregarju«. Šimen Wasner se je lani srečno vrnil iz ujet- ništva in je sedaj lepo prezidal in povečal svojo kajžo, da se je s svojo družinico vsak dan bolj veselil. Absolvent državne obrtne šole Maksej Mak pa je s svojim očetom največ lastnoročno zgradil novi dom v Grabnu in se praktično izkazal kot dobrega stavbenika. Hiša stoji v bližini nekdanje Vrtnikove koč, ki je ni več in nosi zato njeno domače ime »pri Vrtniku«. Pridnim in skrbnim novim gospodarjem vse priznanje in mnogo sreče v lastnih do- movih!

GREBINJ

Od 15. septembra pa do 18. oktobra so našo župno cerkev sv. Petra in Pavla »pre- oblačili« in sedaj je v novi obleki tako le- pa, da ji ni para naokrog. To delo je opr- avil zidarSKI mojster Arnold. S tako pre- novljeno cerkvijo je zadovoljen župnik, ka- kor tudi farani, ki so radi darovali za stroške. Na novo so prebarvali vse: stene, svetnike in oltarje. Sedaj izgleda cerkev kakor lepa nevesta, ki gre pred oltar. Notranjščina je brez kričevih barv. Najlep- ši so oltarji, zlasti veliki, ki se kopljejo v zlati barvi. V nedeljo 19. oktobra smo spo- dobno proslavili to renovitev cerkve. Pri- digarja sta v pridigi poudarila namen sve- tišča in pogoje, da postanejo obiskovalci cerkve deležni njenih dobrot. To je bila druga slovenska božja služba s pridigo in petjem po plebscitu. Ne bi bilo preveč za slovensko ljudstvo, če bi tako ostalo vse nedelje in praznike, saj Slovenci niso nič manj vredni in potrebni kalorij duhovnega življenja kakor drugi.

ŠMIHEL NAD PLIBERKOM

Letošnji 10. oktober je prinesel nekate- rim kmetom iz Večne vasi precej škode. Na predvečer 10. oktobra so nekateri v Peci nad Podgrob zakurili ogenj in se je vžgal gozd. Ogenj se je vedno bolj širil

in ga do 20. oktobra, ko je bilo napisano to poročilo, niso mogli pogasiti. Skopali so jarke, da bi ogenj ustavili, pa se ni po- srečilo. Hvala Bogu, da je začelo padati izpod izpod neba. To je naredilo ognju konec.

Na polju bomo kmalu dodelali. Zopet smo si pripravili toliko, da nam preko zime ne bo treba stradati, če ne bo prišlo še kaj vmes. Za ta božji blagoslov smo se na zahvalno nedeljo s procesijo z Najsvetej- šim okrog Šmihela prav lepo zahvalili. Bog je te naše hvaležnosti prav gotovo vesel, žalosti pa ga, da tudi zahvalna nedelja ni mogla miniti brez javnega plesa. Rado- vedni smo, kakšen dobiček imajo tisti, ki prirejajo tako javno norenje, kjer se naša mladina samo kvari in pride ob takih pri- likah pogosto do izzivanja in pretepanja. Prireditelji takih javnih plesov bodo imeli težak obračun z Bogom. Čudimo se le, da pristojne oblasti že enkrat ne posežejo od- ločno vmes in to preprečijo.

Dan češčenja je na 28. septembra zelo lepo uspel. Ker je bila na ta dan nedelja, je bil obisk cerkve tem številnejši.

Pred kratkim je po daljša boleznii umrla sedemdesetletna Rakebova Meta iz Blata. — Omožila se je Vautnova Rezka iz Rut. Prvi želimo večni mir, drugi pa veliko sreče v zakonskem jarmu, ki si ga je tako mlada naložila.

KOTMARA VAS

Kakor drugod, bi tudi pri nas radi dežja, takega jesenskega, izdatnega, ki bi padal ves teden, da bi se studenci napolnili, dru- gače bo huda za vodo pozimi. Če sedaj zmrzne in pade potem sneg, bomo vso zimo vozili vodo. In spomladi bo takoj suša.

Napake v državnem gospodarstvu

Gospodarske težave v Avstriji so čimda- lje večje. Vlada je pred nekaj tedni dolo- čila nove višje cene in dovolila pri- meroma višje plače. Ljudje so mislili, da bo to za- leglo vsaj za nekaj tednov. Življenje je še primeroma poceni in dnevni zaslužek kva- lificiranih delavcev še nikoli ni bil visok. V mestu ima tu in tam še kdo denar, toda mleka ni, mesa ni, masti ni, jajc ni, bele- ga kruha ni; ni obleke, ni obutve, ni ni- česar.

Zima prihaja, pa ni od nikoder kmetov, ki bi pripeljali drva. Kmetom naročujejo, da naj sekajo drva za papirnice in umetne tkanine. Papirja pa le ni v prodajalnah in umetnih tkanin tudi ne za zimo. Tovar- nam očitajo, da zadržujejo blago in kme- tom, da ne oddajajo živil v predpisani me- ri. Če kmet zatrjuje, da je letina bila slaba in da nimajo bencina, da bi mlátili, mu nihče ne verjame. Vse gospodarstvo je po- dobnou, ki ima zavrti vsa štiri kolesa. Od časa do časa se oglašajo stari strokov- njaki, ki so državo spravili v red po prvi svetovni vojni. Po tej vojni jih nihče ni vprašal za svet. Vodilna mesta so zasedli

Zadnjič enkrat smo šli prosit s procesijo za dež. Bog nas je uslišal ter nam poslal skromen dež.

Tukaj so obhajali »Erntedankfest«, s plesom seveda. Predvsem je šlo za ples in ne za kak zahvalni praznik. To je bolj nor- čevanje kakor pa zahvala. Včasih smo se zahvalili Bogu v cerkvi za pre- jete dobrote, sedaj pa se zahvaljujejo hudiču v gostilni. In vse nori in pleše, staro in mlado. Čas bi že bil, da bi po vsej deželi začeli proti temu delati je- zove, da vsi ne utonemo. Kot da bi toliko pridelali in da je položaj tako rožnat, da lahko na vse drugo pozabimo, samo na ples in popivanje ne.

Pred nekaj dnevi se je smrtno ponesre- čila na voznji v šolo Henrika Müller, podo- mače Novnjakova iz Čahorič. Bila je bla- ga, mirna in pobožna deklica. V najbolj pridnem razredu je bila najbolj pridna, ji je v slovo povedal učitelj. Zato jo je pač Bog hotel imeti pri sebi. Domačim naše iskreno sožalje!

Novo trgovino je odprl v Kotmari vasi gospod Čimžar Jože. Saj ga vsi poznamo že od pred vojne in vemo, da zna voditi tr- govino. Je pa tudi zaveden Slovenec in do- ber katoličan. Mislimo, da mu kljub trem drugim trgovinam ne bo manjkalo posla, kar mu tudi privoščimo. Naj si opomre, saj je dovolj trpel v težkih letih 1942—45 radi nacistov. Želimo mu mnogo sreče!

V Kotmari vasi smo dobili novega žup- nika, prečastitega gospoda Franca Repnika. Dosti smo imeli duhovnikov v Kotmari vasi po letu 1941., ko je gospod Mente mor- al zapustiti župnijo. Upamo, da smo v novem župniku zopet dobili pravega moža, ki bo ostal med nami. Slovesno ustoličenje bomo obhajali v nedeljo, 9. novembra. K tej slovesnosti vabimo farane in okoličane, na skupno obhajamo pomemben dan za staro in lepo kotmirsko faro.

zelo dvomljivo je, ali je takšna operacija pravilna. Če bi mene vprašali kaj storiti, bi odgovoril, da je moje mnenje, da mora- jo vse gospodarske panoge skupno delati na to, da se cene ne višajo skokoma in se vzdrži sedanje stanje. Narodna banka ne more posegati vmes. Če bi cene rasle kar naprej, bi jih banka ne mogla vzdržati. Svarim še enkrat pred vsemi poizkusi, ker so nevarni.«

Gospodarske zanimivosti

Posledice suše

Vodostaj Donave je vsled pomanjkanja padavin tudi v njenem dolnjem toku tako nizek, da ni več možna plova skozi Zemu- na vrata na meji med Jugoslavijo, Romu- nijo in Bolgarijo. Pri Beogradu je vodostaj Donave za 163 cm pod povprečjem.

Vodostaj Rena je letos najnižji v celem stoletju (od leta 1804). Dotok v velika vodna zbirališča v Švici je tako malenkost- nen, da so morale nekatere velike vodne centrale za proizvodnjo električnega toka ustaviti obrat.

Francija kupuje premog

Francija, ki ji sicer primanjkuje dolarjev, mora kljub temu kupovati premog v Združenih ameriških državah, da ji ne bo treba zmanjšati industrijske proizvodnje v zimskih mesecih. Za mesec november namerava kupiti Francija v Ameriki 1,300 ti- soč ton premoga.

Ameriška vlada je dodelila francoski vladi za mesec november že kontingent premoga in je dala za prevoz na razpola- go 145 prevoznih ladij po 9.000 ton.

Neplačan tobak

Avstrijska vlada se trudi, da bi dobila čimprej večje količine tobaka, ker bodo se- danje zaloge koncem leta izčrpane. Ni pa računati zaenkrat z dobavami tobaka iz Grčije, ker Avstrija Grčiji za že dobavlje- ni tobak še ni dobavila blaga, kakor je bi- lo v pogodbi določeno.

Tudi z dobavami turškega tobaka so ve- like težave, ker avstrijska industrija ne mo- re kot protiplačilo pravočasno dobaviti in- dustrijskih izdelkov.

Omejitve prehrane v Angliji

Angleška vlada je objavila, da bo zmanj- šan obrok sladkorja od 10 na 8 unč teden- sko (ena unča = 28,35 grama), torej od 283,5 g tedensko na 226,8 g tedensko.

Pred vojno so dobivali na Angleškem dnevno s hrano povprečno 3.000 kalorij. Po dosedanjih obrokih dobivajo še 2870 kalorij na dan. Ako ne bo mogoče dobiti zadostnih sredstev za uvoz živil, bodo pri- morani znižati obroke tako, da bodo zna- šali le še 2.700 kalorij dnevno.

Pričakujejo, da bodo v prihodnjih dneh vpeljali tudi na Angleškem racioniranje krompirja, ki ga je bilo do sedaj mogoče dobiti v prosti prodaji. To se je izkazalo potrebno zaradi letošnje slabe letine krom- pirja.

Ruski bombaž

Rumunska tekstilna industrija je dobila iz Sovjetske zveze 1.141 ton bombaža za predelavo.

»Zato, ker sem v vsaki koči samo za na- potje.«

»Zakaj si pa tak?«

»Kakšen tak?« Kateri izmed majerc sem pa kaj žalega storil?«

»Tega ne morem reči. Pa vendar —«

»Če sva si pa s Podlipnikovim ovčarjem navzkriž. — Saj se tudi drugi fantje stepe- jo, pa jim dekleta tega ne zamerijo.«

»Že. — Ampak — če že ne moreš skriti nevoščljivosti, ker je Marko Podlipnikov ovčar in ne ti, bi bil vsaj jarce in Volkuna pustil pri miru in Manice nikar ne plaši, ko vendar veš, da jo imamo vse rade.«

»In Marka tudi,« je oponesel Tevž Metl.

»Tudi,« je pritrdila majerca, čeprav ji je bilo malo nerodno. »Drugečen bodi, bo- mo pa še tebe vse rade imele.«

»Kakšen drugačen naj pa bom?« se je izgovarjal tretjinek.

»Če tega sam ne veš, potem ti ne morem pomagati.«

Meta je zadela škafo na glavo in odšla. Tevž je stopil za njo in jo prijazno popro- sil: »Meta! Ali greš jutri z mano k Šent- ani?«

Meta se je začudila: »S tabo? — Nak! Ne grem.«

Tretjinek pa jo je vendarle skušal pre- govoriti: »Strdenja ti bom kupil, kar ga boš mogla snesti; k Jurju v gostilno te po- peljem; pečenko bova jedla in za vino bom dal in plesala boš, dokler se ti bo ljubilo. Pojdi!«

»K Šentani pojdem, pa s tabo ne.«

»Zakaj ne?«

»Potem bi vsi rekli, da te imam rada.«

»Pa me imej.«

»Nočem.«

»Zakaj nočeš?«

»Zato, ker si tak.«

»Pa če postanem drugačen?«

»Najprej pokaži, da znaš biti drugačen.«

»Boš videla, da znam.«

Tretjinek je odšel zapirat v tabor dvoje zaostalih telet, Meta pa se je prismejala z mrzlo vodo v kočo. Ni pa hotela povedati, zakaj je take volje. Na tihem se ji je ven- dar dobro zdelo, da jo je Tevž prosil lju- bezni, čeprav bi ne hotela postati njegova žena, tudi če bi se res predručil. —

Jutro je bilo lepo. Tretjinek je spuščal živino iz taborov, Bajtnikova Mica je molzla. Grdo se je držal Tevž, tako grdo, da ga Mica ni mogla več prenašati:

»Tretjinek! Če si kaj fanta, zaukaj, če ne bom jaz.«

»Se mi ne ljubi,« je černo odvrnil Tevž.

Mica se je zravnala z zehanjem v roki in se obrnila po dolini navzdol:

»Jujujujujujuhuhu!«

Malo je bilo fantov, ki so znali tako za- vriskati kakor postarana majerca Mica.

»Jujujujujujuhuhu!«

Pod Bukovo pečjo se je odzval Mežkov Joža.

Mica je bila njegovega vriska vesela. Ve- dela je, da se zato tako podviza na vse zgo- daj s tropom, da bo potem lahko peljal Rezko k Šentani: »Saj zna tudi delati ne samo koledovati.«

Še bolj pa je bila vesela Joževoga odziva majerca Reza.

Res je prispel na Zelenico h kočam prvi Joža. Kmalu za njim so se prismejali pastirji in majerce s Poljske planine in s Prevál. Od mačevskih koč pa so pripodr- kovali Korošci.

Primoževga Marka ni bilo od nikoder in

Manica ga je čimdalje bolj nestrpnou ča- kala.

Prišli pa so tudi fantje in dekleta in dru- gi od doma, iz vasi pod Pečmi, in so po- vedali, da Marko pase svoj trop v Rebrl in ga soli.

»Aaa! Ančkin god je,« se je domislila Mica in vse majerce z njo: »Ne bodi žalo- stna, Manica, ti bom jaz kupila veliko semnja.«

»In jaz. — Pa jaz,« so obljubovali tudi drugi.

Vesele gruče so se pomikale po stezi čez Zelenico k Šentani pod Ljubeljem, po dva, po tri, po pet in še več, le eden je hodil sam, Rotijin Tevž.

Tevž je res vsem majercam kupil spomin na semenj pri Sveti Ani, le na najmlajšo je pozabil, na Primoževga Manico, in prav za- radi otroka mu je Trlejeva Meta oponesla, da ne zna biti drugačen in da bo ostal, kakršen pač je.

Anca in Ančka sta šli k maši na Rodine, kjer so tistega leta, ko je toča veje z drev- ja klesila, prizidali k cerkvi na moški strani novo kapelo, sveti Ani v čast, prav tako, kakršna je že stala na ženski strani, posvečena svetemu Frančišku Ksaveriju.

Spotoma sta govorili o delu in polju. Ančka se je venomer ozirala v Reber, kjer je pasel Marko jarce; mama jo je pa na skrivnem opazovala. Od sinoči, odkar je Marko povedal povest o očnicah in ukleti kraljični in odkar je Ančka tako odločno izjavila, da bo vzela samo tistega, ki ga bo rada imela, ali pa nobenega, je pričela Ančka Podlipnico zares skrbeti. Tudi Cena je na to namignil in že sinoči in danes je videla skrb na njegovem obrazu. Sedaj, ko

sta bili sami, je hotela mama natančno dognati deklíčeve misli:

»Ančka! Če bi danes ali jutri ali čez eno leto ali dve prišel k nam, recimo, brhek in dober fant, že gospodar, in bi vprašal zate, kaj bi mu odgovorila?«

Ančka je vprašujoče pogledala mamo, potem pa znova okrenila obraz proti Rebrl: »Rekla bi mu, da se ne bom možila.«

»Ančka! Pomisli vendar!«

»Vso noč sem premišljevala.«

»Saj nič ne rečem. Marko je postaven in priden fant. Samo, ti si Podlipnikova, on je pa naš ovčar.«

»Vem to jaz in Marko. Zato pa ne bova silila v zakon. Drugega mi pa tudi nikar ne vsiljujte. Pa če pride zame vprašat sam španski kraljevič.«

Mama je sedaj vedela vse. Ni ugovar- jala, ker je že večkrat opazila, da je od- ločnost Ančka dobila po očetu, po Cenu, katerega včasih ni mogel nihče pregovo- riti, še ona ne, njegova žena, čeprav jo je imel tako rad.

Zadnji konec poti sta molčali. Pred cer- kvijo pa je Podlipnica naročila Ančki: »Po maši me nikar ne čakaj. Kar sama pojdi domov in pristavi južino, če se bom pre- dolgo zamudila.«

Vesela se je vračala Ančka z dekleti od maše. Tako lahko ji je bilo, ker je pove- dala mami, kaj misli. »Marko bo vesel svo- jega deklíčca, zato, ker ga pred domačimi ni zatajila.«

Anca je po maši dolgo ostala v cerkvi in je šele prav zadnja izmed žena pokleknila pred oltar svete Ane. Ni mogla moliti oče- našev. Uprla je oči v svetnico in prosila: (Dalje prihodnjič.)

RADIO CELOVEC

SLOVENSKA MESTA V SREDNJEM VEKU

(Nadaljevanje.)

Trgi in mesta v gospodarskem pomenu besede obstajajo mnogo prej nego trgi in mesta v pravnem pomenu. O teh moremo govoriti šele takrat, ko dobi prebivalstvo, obrano v takih naselbinah, svojo pravno organizacijo in se ob njej izoblikuje posebno mestno pravo. Do tega je prišlo pri nas, primeri z zapadno in srednjo Evropo, poznano.

Ljubljana se omenja leta 1144 prvič v zgodovinskih virih. Naselbina, ki je nastala pod gradom koroških Španheimov ob križišču vodnega in važnih suhih potov okoli današnje cerkve sv. Jakoba in nedaleč od farne cerkve sv. Petra, je dobila pravni značaj mesta šele po sredi 13. stol., ko je Španheimovec Ulrik po svojem političnem položaju, ki ga je takrat imel v deželi, pripomogel, da je Ljubljana postala in ostala prvo med kranjskimi mesti. S Staroga trga na desnem bregu Ljubljanice se je mestno ozemlje v začetku 14. stol. razširilo tudi na levi breg, kjer se leta 1307 prvič imenuje Novi trg, in proti severu na mestni trg. Vsak teh treh »trgov«, iz katerih obstoji mesto, ima prvotno svoje obzidje.

V Kamniku je nastala meščanska naselbina pod obema andeškima gradovima (danes Stari grad in Mali grad) in ob važnem potu, ki je vodil iz Savinjske doline na Gorenjsko, najpozneje za mejnega grofa Henrika (1204 — 1228).

Španheimska Kostanjevica se imenuje leta 1249 prvič trg, tri leta kasneje pa mesto (civitas).

V Kranju, ki ima sledove naseljenosti v langobardski in staroslovenski dobi, se omenja utrdba že v 11. stol., fara prvič leta 1226, meščani leta 1121, mesto pa leta 1256.

Poleg ruralnega in cerkvenega središča freisinske posesti na Gorenjskem, (Stare) Foke, nastane pod gradom freisinskih praviteljev meščanska naselbina, (Škofja) Loka, ki se leta 1248 omenja kot trg, leta 1274 pa kot mesto.

Novo mesto, ki ga je leta 1365 ustanovil habsburški vojvoda Rudolf IV. kot prometno središče Dolenjske, ni nastalo ob kakoli starejši pomembnejši grajski, ruralni ali cerkveni naselbini, marveč kaže od vseh mest na Slovenskem najbolj znake umetne ustanove.

Od obeh belokranjskih meščanskih naselbin se Črnomelj omenja prvič kot trg leta 1277, Metlika z imenom Novi trg pa leta 1300. Lož, v bližini stare fare s sedežem v Starem trgu in pod gradom vovbrških grofov, je trg že leta 1237. Ortenburška trga sta Radovljica (1343) in Kočevje (1377). Pod gradovima, ki se omenjata v 12. stol., sta nastala trga Krško in Višnja gora. Lož, Kočevje, Krško, Višnja gora in prejkone tudi Črnomelj ter Metlika so postali mesto iz obrambnih razlogov proti Turkom v drugi polovici 15. stol., prav takrat tudi Radovljica. Od nekaterih manjših krajev, ki se v razdobju od 13. do 15. stol. pojavljajo z označbo trg, jih je le malo ohranilo večji pomen (Trzin, trg od 1492, Vipava, Litijska). Večina se vključuje tržnim privilegijem ni mogla povzpeti preko značaja vasi.

Ptuj, najstarejše mesto v Podonavju, sem že omenil. Starejša zgodovina Celja je zavita v temo. Vsekakor je verjetno, da je nastalo ob prestopu Savinje iz ravnine v gorati svet in na kraju nekdanje antične naselbine ter ob gradu savinjskih krajišnikov in za njimi Vovbržanov znatno tržišče. Leta 1323 se imenuje Celje prvič trg, kjer so imeli celjski grofje poleg »zgoranjega gradu« svoj »spodnji grad«. Sredi 15. stol. začno graditi okoli kraja, ki postane leta 1451 mesto, obzidje.

Slovenjgradec ima ime od gradišča, pod katerim so v drugi polovici 12. stol. Andeški ustanovili svoj trg, ki se od leta 1267 imenuje mesto.

Pod gradom v marki (Markburg), ki je stal na današnji Piramidi in so ga verjetno že pred letom 1147 postavili koroški Španheimi, je nastal večji kraj, današnji Maribor, ki je kot upravno in gospodarsko središče velikega deželno-knežjega urada, važno tržišče za vino, prehodna točka preko Drave in sedež farne cerkve, pridobival na pomenu tako, da se l. 1209 imenuje prvič trg, leta 1254 pa mesto. Slovenska Bistrica je dobila tržne pravice, kakor se kaže, že v babenberški dobi, v habsburški, ko se imenuje prvič mesto (1313), pa je doživela velik razcvet. Radgona, ki ima ime po sedežu nekega Radigoja, je dobila pomen kot utrjen in tržen kraj ob me-

govori po časopisu

ji, središče stare fare in sedež velikega deželno-knežjega urada. Trg se omenja prvič leta 1265, že obzidano mesto pa v prvi habsburški dobi. Ormož, salzburški fevd ptujskih gospodov, je označen kot trg prvič 1315, mesto pa postane leta 1331. Brežice so mesto od leta 1322. Vrsta manjših štajerskih krajev napol vaškega značaja se pojavi z označbo (trg) prvič v 13. stol. (Laško, Konjice, Ljutomer, Zalec, Marenberk, Rogatec, Vuzeznica.) V 14. in 15. stol. se je to število še znatno povečalo.

Naselbina pod Dravogradom ob mostu preko Drave se že okoli leta 1185 imenuje trg, ki je dobil večjo veljavo, ko so leta 1237 vanj prenesli labodsko faro. Staro ime za Pliberk, izpričano že v začetku 11. stoletja, je Liupicdorf. Trg, ki je nastal pod gradom, se imenuje prvič leta 1228. Stari trg Velikovec je stal v današnjem predmestju okoli cerkve sv. Ruperta in bil najprej v posesti Španheimov, po letu 1147 pa šentpavelskega samostana. Ob njem je bil ustanovljen leta 1240 novi trg okoli cerkve sv. Marije Magdalene, današnje mesto Velikovec. Mesto se »Velikovec« prvič imenuje leta 1252.

Stari Celovec je stal na Goričici severno od današnjega mesta in je označen kot trg v zadnjih letih 12. stoletja. Naselbina ni posebno uspevala in je imela še vaški značaj. Vojvoda Bernard je prestavil okoli leta 1250 trg na kraj, kjer še danes stoji Celovec. Tu je naselbina prišla do večjega pomena, dobila vojvodski grad in svoj vikariat ter se imenuje leta 1279 prvič mesto, ki pa še dolgo ni doseglo veljave in pomena takratnega glavnega mesta Koroške, št. Vida ob Glini.

Edina pomembnejša meščanska naselbina slovenskega Posočja je Gorica. Nastala je na vrhu hriba ob gradu in se imenuje trg prvič leta 1210, mesto pa leta 1398 (obzidje dobi že leta 1329). Pod grajskim gričem leži vaška naselbina enakega imena, ki ima od srede 15. stol. obzidje in je »zgorjno Gorico« združena v eno samo mestno naselbino.

O življenju v mestih in o meščanih razpravljamo v naslednjem članku.

Bela knjiga o anglo-jugoslovanskem sporazumu na Bledu

V Londonu je bila objavljena takozv. »Bela knjiga« o anglo-jugoslovanskem sporazumu glede jugoslovanskih razseljenih oseb na britanskih področjih v Nemčiji in Avstriji podpisana na Bledu dne 8. septembra t. l.

Bistvo sporazuma je sklep obeh vlad, da bosta sodelovali v povečanem prizadevanju za dokončno ureditev vseh vprašanj, ki so dolgo bila vir skrbi in nejevolje obeh, to je vprašanja izročitve kolaboracionistov in vprašanje repatriacije ali drugih odločitev za preostale razseljene osebe.

Sporazum je bil podpisan o priliki obiska, ki ga je naredil na Bledu odstopivši britanski vrhovni poveljnik za Avstrijo general sir James Steele kot gost maršala Tita. Sporazum je podpisal sam general Steele z britanskim veleposlanikom v Jugoslaviji g. Charlesom Peake, za Jugoslavijo pa sta ga podpisala pomočnik zunanjega ministra general Velebit in general Lekić.

Maršal Tito je sprejel generala Steela zelo prisrčno in sporazum je bil podpisan pod osebnim pokroviteljstvom maršala. O tej stvari pa so se vodila daljša pogajanja med britanskimi in jugoslovanskimi predstavniki v Beogradu.

Britanska vlada je vztrajala: 1. izročila bo le tiste razseljene osebe, proti katerim je jugoslovanska vlada prima facie (na prvi pogled) ugotovila primer aktivnega premišljenega sodelovanja z osnimi silami med vojno; 2. da ne bo vrnila nobene razseljene osebe proti njeni volji, katere izročitev bi smatrala za neupravičeno.

Sporazum predvideva, da bo sodelovanje med britanskimi in jugoslovanskimi oblastmi za izpolnitev blejskega sporazuma, zlasti za izbiranje kolaboracionistov, oseb, ki bodo vrnjene in drugih, izvedeno tako, da bo dodeljena jugoslovanska zvezna misija posebni britanski komisiji za begunce, ki pod vodstvom generala Fitzroya MacLeana preraševata in klasificira jugoslovanske razseljene osebe. Ta metoda sodelovanja se je izkazala kot zelo uspešna pri poljskih razseljenih osehah.

Sporazum določa, da jugoslovanska zvez-

ŽIVLJENJE V SLOVENSkih SREDNJEVEŠKIH MESTIH

V zadnjem predavanju iz narodne zgodovine smo našli slovenska mesta in trge, ki so nastali v 13. in 14. stoletju. Danes pa si oglejmo življenje v mestih v tej dobi.

Razvoj trgovine, obrti in pravosodnosti v mestih

Naš zgodovinar, dr. Milko Kos, ki je zbral največ gradiva iz naše narodne zgodovine in ki je glavni vir za naša predavanja, opozarja, kako sta bila značilna opravka srednjeveškega mestnega prebivalstva trgovina in obrt. V trgovcih in obrtnikih, ki so se zbirali ob starodavnih prometnih točkah in tržnih središčih, v bližini gradov in cerkva, gradišč in gospodarskih dvorov, tamkaj kupčevali in se z dovoljenjem zemljiškega gospoda naseljevali, je iskati jedro prebivalstva v naselbinah, ki so — pri nas po večini v 13. stol. — ostajale tudi v pravnem oziru trg ali mesto, kajti v gospodarskem so bile že poprej. Dospeljeni trgovci, obrtniki in drugi so mogli biti prav različnega izvora, kar je tudi v kesnejšem razvoju razvidno iz mnogoliškega socialnega položaja mestnih prebivalcev. Poleg domačega prebivalstva, ki je prišlo s kmetov ali izšlo iz vrst vitezov, je bilo posebno v vrstah trgovcev in obrtnikov nedvomno mnogo tujcev, ponajveč Nemcev. Med drugimi so iz teh nastale kasnejše patricijske rodbine v nekaterih naših mestih, ki se odlikujejo po velikem bogastvu. Velik del mestnega prebivalstva je še dolgo obdržal svoj stik s podeželjem in ima poleg posesti v mestu samem še svoja zemljišča izven mestnega obzidja.

Pravilo je, da je meščan po svojem socialnem položaju osebno svoboden. Posest v mestnem okolišu mu pripada ali kot lastnina ali jo pa ima od mestnega gospoda v posebne vrste svobodnem zakupu, ki se imenuje zakup po grajskem pravu (ius civile, Burgrecht). Kajti prav pod gradovi in ob gradovih ter v posebnih oblikah, v katerih so se ljudje naseljevali v grajski sosesčini, imamo iskati začetke večine naših mest in trgov. Zato označba grajski zakup. Tisti, ki biva v mestu določeno dobo, postane osebno svoboden. To določilo je bilo, kot drugod, tudi na Slovenskem vaba za podeželsko prebivalstvo, ki si je s pobegom v mesta skušalo priboriti in si je večkrat tudi priborilo svojo socialno svobodo.

(Dalje prihodnjic.)

Ukinitve poštne cenzure v Avstriji

V soboto se je sestal na Dunaju zavezniški svet pod predsedstvom britanskega visokega komisarja za Avstrijo, generala Gallowaya. Na seji so obravnavali važne predloge, ki jih je vložil britanski element z namenom utrditi avstrijsko gospodarstvo in podpreti napredek k neodvisnosti.

Prvi britanski predlog je predvideval popolno ukinitve cenzure v Avstriji s 1. decembrom, izvzemši cenzuro dopisov v Nemčijo in na Japonsko. Britanski predlog sta podprla ameriški in francoski element. Sporazuma pa ni bilo mogoče doseči zaradi ruske odklonitve. Rusi bi soglašali samo z ukinitvijo cenzure tuzemskih brzojav. Ker je bila cenzura tuzemskih brzojav v britanski coni Avstrije že ukinjena, je izjavil britanski visoki komisar, general Galloway, da bo ukinitel z 10. novembrom v britanski coni Avstrije cenzuro vseh poštinih zvez z inozemstvom, razen z Nemčijo in Japonsko. Tudi francoski delegat je podal isto izjavo. Američani so o istem ukrepu že poročali. S temi ukrepi bo z 10. novembrom ukinjena cenzura v vseh treh zasedbenih conah Avstrije.

Nadaljnji britanski predlogi so se bavili z vprašanjem dodelitve avstrijskega petroleja avstrijskemu gospodarstvu in z vprašanjem dodelitve stekla.

VOJAŠKO SODIŠČE V CELOVCU

je izreklo sledeče obsodbe: Zaradi nedovoljenega potovanja iz ruske v britansko zasedbeno ozemlje je prejela Nemka Vera Tiat in Jugoslovan Ludvik Urkankovič štiri mesece zopora.

Brezdomca Friedrich in Josef Wedenik sta nakupila tajno 309 jajc in 1.000 tablet saharina. Prvi je bil obsojen na 6 mesecev zopora in globo 300 S, drugi na 8 mesecev zopora in globo 500 S.

Trije Avstrijci so se morali zagovarjati zaradi tatvine, Johann Jager je bil obsojen na 14 mesecev zopora, ker je posedoval 560 litrov bencina iz zavezniških zalog, Michael Wutte in Leo Schraner sta prejela po 9 mesecev zopora zaradi tatvine dveh zavojev čokolade.

Zaradi neupravičenega nošenja samokresa je bil Avstrijec Hans Mocheritsch obsojen na 14 mesecev zopora. Otto Edlinger pa je bil obsojen na dva meseca zopora, ker Mocheritscha ni naznanil.

18-letna Avstrijka Susanna Kofler je prejela 3 mesece zopora zaradi nedostojnega obnašanja.

Radio Celovec

- Nedelja, 2. novembra:**
  - 7.30: Misli ob grobovih.
  - 19.30: Polurna oddaja.
  - 20.15: Večerna pesem.
- Ponedeljek, 3. novembra:**
  - 7.15: Pouk slovenščine.
  - 20.15: Poročila.
- Torek, 4. novembra:**
  - 7.15: Zgodovinsko predavanje.
  - 20.15: Poročila.
- Sreda, 5. novembra:**
  - 7.15: Glasba s plošč.
  - 20.15: Poročila.
- Četrtek, 6. novembra:**
  - 7.15: Pouk slovenščine.
  - 19.15: Pouk slovenščine za nenekovoreče.
  - 19.30: Polurna oddaja.
  - 20.15: Poročila.
- Petek, 7. novembra:**
  - 7.15: Literarno predavanje.
  - 20.15: Poročila.
- Sobota, 8. novembra:**
  - 7.15: Iz svetovnega tiska.
  - 20.15: Poročila.

Morebitne spremembe v času bomo objavili po radiju.

PRESELILI SMO SE

Cenjenim strankam sporočamo, da smo se preselili iz trgovine v Funderstrasse 1 na Völkermarkterring 25/I. (v isti hiši zraven uredništva »Koroške kronike« soba 22). Naš sedanji naslov je: Uprava »Koroške kronike«, Celovec, Völkermarkterring 25/I. Telefon 3651.